

Historikeren | MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE
HISTORISKE FORENING

3.2024

Peter Hatlebakk. Foto: privat.

Historie i skolen

Peter Hatlebakk
Leder, HIFO

I en debatt 13. september på Dagsnytt 18 sa kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun at norsk utdanningspolitikk fremover må «styrke de fellesskapsarenaene vi har, ikke minst skape felles referansepunkter for ungene

våre, og det er det viktigste oppdraget som skolen har i tillegg til læring.»

Dette går rett til kjernen av diskusjonen om historiefaget i skolen, aktuelt også gjennom HIFOs nye skolepolitiske plattform. Plattformen har blitt arbeidet frem av en gruppe ledende historiefagdidaktikere og historielærere. Den har vært behandlet på HIFOs årsmøte i Bodø 29. juni, og har vært på høring til lokallagene før endelig vedtak. Dette nummeret av *Historikeren* inneholder plattformen i endelig form.

Plattformen foreslår et eget historiefag for grunnskolen, som i våre skandinaviske naboland. Viktigere enn hva faget heter, er imidlertid at læreplanmålene for samfunnsfaget må strammes opp. Å sikre felles historiske referansepunkter for alle dem som går ut av skolen er da et viktig mål.

Allerede grekerne og romerne visste at den felles erindringen var en forutsetning for politisk frihet og meningsbrytning. Tacitus hedrer for eksempel minnet av historikerne Arulenus Rusticus og Herennius Senecio. De ble drept, og deres bøker brent, på ordre av tyrannen Domitian for sin kritiske historieskriving

om republikanere i keisertiden. I vår tid, hvor informasjon er digital og flyktig, er en grunnvoll av felles historisk kunnskap viktigere enn noen gang. Det er en forutsetning for et demokratisk uenighetsfellesskap, et felles språk som tillater nyanserte meningsbrytninger.

Ønsket om mer konkrete historiske læreplanmål er en kvalitetssikring og en forutsetning for fornying av historieundervisningen. Et av problemene som kan oppstå som følge av utflytende læreplanmål er at utdaterte nasjonale fortellinger fra 1900-tallet blir tradert

på ukritisk måte, som en overlevning i gamle lærebøker. Felles referansepunkter må bygge på en tidsmessig faglighet, og være gjenstand for kritisk bevissthet og felles drøfting blant oss som er historikere og lærere.

HIFOs styre og skolepolitiske utvalg vil arbeide fremover for å realisere plattformen. Debatten kommer fremover!

En stor takk skyldes Steinar Aas og de andre arrangørene av vellykkede historiedager i Bodø, 27.-30. juni. For et produktivt og trivelig faglig møtested det var!

Innhold

Leder	
Lederen har ordet – <i>Peter Hatlebakk</i>	2
HIFO-nytt	
Årsmøtereferat 2024	6
Årets prisvinnere	9
HIFOs skolepolitiske plattform	11
Nokre glimt frå Norske historiedagar i Bodø - <i>Eli Morken Farstad</i>	14
Søk reisestipend frå HIFO!	17
HIFO Rogaland - vårens aktiviteter	18
Reisebrev - <i>Lill-Karin Elvestad</i>	22
Aktuelt	
Trøndersk megamuseum anno 1912: Centralmuseet for kunst og kulturhistorie i Trondhjem - <i>Morten Spjøtvold</i>	26
Truet bort: Tvangsevakueringen fra Finnmark og Nord-Troms 1944-1945 - <i>Inger Selven Watts</i>	36
Digital humaniora	
Politiske data fra 1814 til nå - <i>Sigmund Tveit</i>	44
Historielæringen	
De reisende i byen: En byvandring i romanifolket/taternes historie i Oslo - <i>Johanne Bergkvist</i>	47
Minneord	
Astrid Wale (1958-2024) - <i>Hilde Gunn Slottemo</i>	
Arkivet	
Arkivverket - hvordan kan vi hjelpe deg? - <i>Astrid Elisabeth Eriksen og Sigrud Jostad</i>	
Fotospalta	
«Det nye Universitetsbibliotek» - <i>Arthur Tennøe</i>	
HIFO-Quiz	
Quiz - <i>HIFO Trøndelag</i>	

Forsidebilde: For snart 80 år siden krysset sovjetiske soldater den norsk-sovjetiske grensen i hælene på det retretterende Wehrmacht. Mange sivile hadde imidlertid unndratt seg tvangsevakueringen ved å gjemme seg i huler, gammer og tunneler. Gleden var dermed stor for de 3-4000 som hadde søkt tilflukt i gruvene ved Bjørnevatn når de kunne heise det norske flagget over frigjort norsk territorium 25. oktober 1944. Bilde: Finnmark fylkesbibliotek.

Den norske historiske forening ble stiftet i 1869 og utgav Historisk tidsskrift for første gang i 1871, som nå er Norges eldste eksisterende vitenskapelige tidsskrift. I 1990 ble foreningen slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Norsk komité for historisk vitenskap. Den nye konsoliderte organisasjonen tok forkortelsen HIFO, og foreningen overtok funksjoner fra alle de tre eldre foreningene.

Den norske historiske forening (HIFO)

Universitetet i Bergen

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Postboks 7805, 5020 Bergen, Telefonnummer: 988 72 680

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. Manusfrist for hefte 4/2024: 28. oktober. Manuskripter sendes redaksjonen som vedlegg til e-post skrevet i word, til historikeren@hifo.no. Annonsepriser (svart-hvitt/farge): 1500/2000 kr per helside, 750/1500 kr per halvside. 2500 kr per bakside (farger).

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk

ISSN 1891-6600

Haustsemesteret er i gang, og vi markerer eit nytt studieår med å dele mykje HIFO-aktuelt stoff i dette nummeret av *Historikeren*. I god assosiasjonsånd har vi prenta referat frå årsmøtet som fann stad i Bodø i juni under ei vellukka runde med Norske historiedagar. I eit Bodø bada i alt ifrå midnattssol til styrtregn og steikvarme, fekk dei påmelde nyte gode foredrag og plenumssesjonar knytt til årets tema, “dikotomiar”.

At vi også hygga oss med sosialt samvær, middag og prisutdeling, kan du sjå dokumentert lengre inn i bladet. Der kan du også lese om dei fire prisane HIFO hadde gleda av å dele ut i år, på sjølvaste Godtemplar-huset i Bodø. Vi har også anna medlemsnytt å dele, mellom anna frå Rogaland, kor det blei arrangert spennande foredrag og byvandring i vårsemesteret. Forfattaren Lill-Karin Elvestad har dessutan delt eit reisebrev som fortel om gleda ved å reise ei melkerute for å nå arkiv ute i havgap og i dalstrok, og det fine som kan dukke opp undervegs av menneskemøter og nye forskingsnettverk.

I år markerer vi 80-årsjubileet for frigjeringa av Finnmark, noko vi også løftar fram på forsida av *Historikeren*. Inger Selven Watts gir ei innføring i dei dramatiske hendingane i Finnmark og Nord-Troms. Du kan også lese Morten Spjøtvolds drøfting av eit over hundre år gammalt skrinlagd prosjekt om musea i Trondheim, som er eit interessant prisme til dagens museumsideologiske straumdrag, ikkje berre i byen langs Nidelva.

Ein ny pamflett frå Oslo byarkiv gir inspirasjon til historisk byvandring lengre sør, enten med skuleklassar eller aleine på ein søndag i frisk haustluft. Johanne Bergkvist fortel om “De reisende i byen” under vignetten “Historielæringen”. Vi gir deg dessutan påfyll i spalta “Digital humaniora” med ein tekst av seniorrådgivar i Sikt, Sigmund Tveit. Her gir han ei innføring i korleis det gamle PolSys-arkivet kan brukast i ny drakt. Du kan deretter finne ein opplysende tekst frå Arkivverket om deira digitale tenester.

Hilde Gunn Slottemo har vidare delt minneord om ei venninne og ein kjær kollega ved Nord universitet, historikar Astrid Wale (1958-2024).

På tampen finn du Arthur Tennøes forteljing om eit bilde - og ein papirlapp - om det nye universitetsbiblioteket frå 1913. Og sjølv sagt kjem ei ny runde med regional quiz, denne gongen frå HIFO Trøndelag.

God lesing!

Om *Historikeren*

Redaksjonen er for tiden fordelt utover Oslo, Lund, Trondheim og Sør-Fron. Kontakt redaksjonen på e-postadressen historikeren@hifo.no. Redaktør: Eli Morken Farstad. Redaksjonsmedlemmer: Åmund Bækken Blakar, Oda Karin Brunsell Harsvik, Andreas Eliassen Grini, Mari Sundbye Forberg, Vera Fiveland, Magne Klasson og Truls Haugen Sletvold.

Årsmøtoreferat 2024

Den norske historiske forening (HIFO)

Årsmøtet ble avholdt under Norske historiedager i Bodø den 29. juni. Omtrent 30 HIFO-medlemmer deltok på møtet.

Styreleder Peter Hatlebakk ønsker velkommen.

Sak 1: Konstituering og valg av møteleder og referenter, samt godkjenning av fullmakter

---

Årsmøtet velger Jan Heiret til møteleder, Magnus Andersson til referent. Trond Erlien og Eli M. Farstad velges til protokollsignatorer. Til tellekorps velges Kenneth Bratland og Jonas Bertelsen Enge. Det kom et ønske fra salen om at møteinnkallingen burde sendes ut tidligere for å kunne diskuteres i lokallagene.

Sak 2: Årsmelding fra styret 2023–2024

Leder legger fram årsmeldingen.

Vedtak: Årsmøtet godkjenner årsmeldingen enstemmig uten merknader.

Sak 3: Årsmeldinger fra lokallagene 2023–2024

Lokallagene som er til stede, presenterer årsmeldingene sine. Bodø, Agder, Rogaland, Trøndelag, Østlandet, Bergen.

Årsmøtet anser seg som orientert.

Sak 4. Godkjenning av revidert regnskap for 2023

Kasserer Per Kristian Sebak presenterer regnskapet for 2023.

Vedtak: Årsmøtet godkjenner revidert regnskap enstemmig uten merknader.

Sak 5: Vedtak av budsjett for 2025

Kasserer Per Kristian Sebak presenterer budsjettet for neste periode

Vedtak: Årsmøtet godkjenner budsjettet for 2025 enstemmig uten merknader.

Sak 6: Arbeidsplan for styreåret 2024-2025

Leder Peter Hatlebakk presenterer arbeidsplan for styreåret 2024—2025 med fokus på det skolepolitiske og arbeidet for å sikre arkivtilgang samt å arbeide for videreføring av støtten fra Fritt ord.

Forslag fra salen om å ta inn «arkivberging» i arbeidsplanen under punktet arkiv.

Vedtak: Årsmøtet godkjenner

arbeidsplanen for 2014-2025 med tillegg om at styret skal være pådriver for å berge arkiver fra offentlig og privat sektor. Styret skal arbeide videre for å sikre tilgang til arkiver, samt å unngå videre stenging og nedbygging av arkivtjenester.

Sak 7: HIFOs Skolepolitiske plattform

Leder Peter Hatlebakk presenterer HIFOs skolepolitiske plattform.

Årsmøtet gir uttrykk for viktigheten av en skolepolitisk plattform, men mener noen av formuleringene er uklare. I årsmøtet var det særlig to argumentasjonslinjer knyttet til vedtakets begrunnelse som ble ytret. Dels var det et ønske om å inkludere flere argumenter om historiefagets betydning for samtiden, knyttet til historie som del av den demokratiske beredskapen. Det var særlig regnet som viktige argumenter for at skolepolitisk plattform skal kunne treffe stortingsvalgprogramprosesser. Dels var det et ønske om å arbeide inn formuleringer for å presisere at plattformen ikke ønsker å videreføre de 19. og 20. århundres nasjonale narrativer.

Vedtak: HIFO skal arbeide for at historie gjenopprettes som et fag i grunnskolen, og at eldre historie blir styrket i videregående skole. Årsmøtet ønsker at styret arbeider videre med den skolepolitiske plattformen og sender en omarbeidet plattform til lokallagene innen 01.09.24 på høring. Årsmøtet gir styret fullmakt til å godkjenne plattformen etter innspillene fra lokallagene og fra årsmøtet.

Sak 8: Historiedagene 2025

Leder Peter Hatlebakk presenterer saken om historiedagene 2025.

UiO er på grunn av fakultetsmessige utfordringer ikke klare for å arrangere historiedagene neste år. I 2025 er det for øvrig Nordiske historiedager i Reykjavik, noe som kan kompensere for dette. UiO er klar for historiedagene i 2026.

Vedtak: Årsmøtet ønsker at det skal avholdes årlige Norske historiedager som går på rundgang mellom de etablerte historiefagmiljøene. Dersom Historiedagene 2025 ikke kan holdes, ber årsmøtet HIFOs styre om å nedsette et utvalg for å organisere et begrenset tematisk seminar i forbindelse med HIFO-årsmøtet i 2025.

Sak 9: HIFOs strategi for tidsskriftene

Leder Peter Hatlebakk presenterer strategien for tidsskriftene.

Vedtak: Et utkast for strategi for tidsskriftene skal forberedes til HIFOs årsmøte 2025. Strategiutkastet skal utarbeides av et utvalg oppnevnt av HIFOs styre. Utvalget har mandat til å se på alle sider av tidsskriftenes drift og HIFOs relasjon til tidsskriftene, men skal særlig arbeide frem rutiner for redaksjonsskifter i HT og oppnevning av landredaktør for SJH.

Sak 10: Valg av styreleder, styre og revisorer med innstilling fra valgkomiteen

---

Omkring 30 medlemmer møtte opp på HIFOs årsmøte i Bodø. Her fra plenumsforedraget.
Foto: Eli Morken Farstad

- a. Følgende styremedlemmer velges for perioden 2024-2026: Hanne Østhus, Hege Roll-Hansen, Per-Olav Broback Rasch, Ulrikke Spring, Andreas Bagås Lien, Eli Morken Farstad
- b. Peter Hatlebakk velges som leder for ett år 2024-2025
- c. Følgende varamedlemmer velges for 2024-2026: Oda Brunsell Harsvik og Geir Ove Halvorsen
- d. Følgende revisor velges i perioden 2024-2026: Arne Solli

Sak 11: Valg av valgkomite etter forslag fra styret

Til valgkomité for 2024-2025 velges Marte Hommerstad, Magne Njåstad og Karsten Korbøl

Sak 12: Eventuelt

Det var ikke kommet inn eventuelt-saker til møtet.

Protokollen bekreftet ved Eli Farstad og Trond Erlien

Årets prisvinnere

Årets vinnere av HIFOs priser er Ola Svein Stugu, Synnøve Fotland Eikevik, Ingrid Eskild og Jan Thomas Kobberrød.

Sverre Steen-prisen

Sverre Steen-prisen ble utdelt under Norske historiedager i Bodø fredag 28. juni 2024 og gikk til Ola Svein Stugu som utmerker seg med sin allsidige og omfattende formidling av historie.

Stugus arbeid er preget av intellektuell nysgjerrighet, analytisk kraft, faglig grundighet og stor formidlingskunst. Med fast spalteplass i *Adresseavisen* fra 2005 til 2015 brukte han historien for å belyse dagsaktuelle spørsmål. (...) Stugu er en pionér innen forskningsfeltet historiebruk og historiebevissthet. Han har skrevet flere lærebøker, blant annet om mediekunnskap, historiebruk og norsk historie etter 1905. Hans brede lesning og kunnskap har resultert i en mengde anmeldelser i ulike tidsskrift og aviser, noe som ga ham HIFOs anmelderpris i 2009. Fra sine mange år som lektor i skolen kom han med vesentlige bidrag innen skole- og kunnskapshistorie. [Utdrag fra juryens begrunnelse].

HIFOs Fritt Ord-stipend

Årets pris er tildelt Ingrid Eskild for masteroppgåva *Making Progress Legible. Historicity and Materiality in al-Muqtataf*

(1876-1885) avlagt ved Universitetet i Oslo i 2023. Ingrid Eskild analyserer det populærvitenskapelige tidsskriftet *al-Muqtataf* som ble utgitt i Beirut mellom 1876-1885. I oppgaven undersøker hun hvordan tidsskriftet bidro til å utbre nye tankemønstre i Midtøsten om tid, fremskritt, vitenskap og sivilisasjon. Hun argumenterer for at tidsskriftets redaktører, Yaqub Sarruf og Faris Nimr, formidlet en idé om fremskritt til sine lesere. (...) Oppgaven er preget av stor originalitet. Eskild er analytisk sterk, hun har god observasjonsevne, hun er flink til å sette sine funn inn i en større historisk og historiografisk kontekst og sist, men ikke minst, hun skriver et usedvanlig godt akademisk engelsk. Oppgaven er en sann fryd å lese. [Utdrag fra juryens begrunnelse].

HT-prisen

Årets pris er tildelt Jan Thomas Kobberrød for artikkelen «Mellom økonomi og historie: Wilhelm Christian Keilhau», publisert i *Historisk tidsskrift* nr. 4 for 2023. Artikkelen er av komiteen vurdert som et interessant bidrag til historiografien som ikke tidligere har blitt vektlagt. Artikkelen er

HIFOs skolepolitiske plattform

I det følgende blir styrets vedtatte skolepolitiske plattform presentert. HIFO skal arbeide for at historie gjenopprettes som et fag i grunnskolen, og at eldre historie blir styrket i videregående skole.

Etter Stortingets vilje er opplæringen i felles historisk kunnskap forankret i opplæringslovens formålsparagraf. Samfunnets historiske selvbevissthet er et grunnleggende konstituerende prinsipp i ethvert samfunn. Det er Den norske historiske forenings (HIFO) syn at den nye læreplanen i samfunnsfag (LK20) ikke legger tilstrekkelig til rette for opplæring i felles kunnskap og referanserammer fra historien. Norske skoleelever får ikke kunnskapen og ferdighetene som de trenger fra historiefaget for å orientere seg i verden og utvikle seg som selvstendige og dannede samfunnsborgere. Denne situasjonen kan ikke vedvare.

Med de nye læreplanene fra 2020 er situasjonen for historie i skolen blitt kritisk. Historisk kunnskap, og fagets tenkemåter, har vært på vikende front gjennom flere læreplanrevisjoner. I motsetning til i våre nordiske naboland Danmark, Sverige og Finland, har Norge ikke et eget historiefag i grunnskolen. Nå har også historie som særskilt hovedområde i skolefaget samfunnsfag blitt fjernet og erstattet med et nåtidssentrert fag der historie kun spiller en underordnet rolle. Konsekvensen blir at historie blir

behandlet på tilfeldige måter, avhengig av den enkelte læreren. For å sikre at elevene får den nødvendige kunnskapen og historiske bevisstheten, bør historie igjen bli et eget fag i grunnskolen. I den videregående skolen bør særlig eldre historie styrkes.

Historie i samfunnet

Historie er et nøkkelfag for å forstå vår samtid, og for å få redskapene for å kunne delta som sosialt ansvarlige og myndige medborgere. Opplæringen i skolen skal «opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring», som Opplæringslovens formålsparagraf sier.

Historie er konstituerende for ethvert samfunn. For å opprettholde og videreutvikle tilliten og fellesskapet i samfunnet, må bevisstheten om dette fellesskapet etableres gjennom kjennskap til historien. Historie vil i et demokratisk samfunn alltid være omstridt og gjenstand for diskusjon og et mangfold av perspektiver, men dette fordrer mer historisk kunnskap, ikke mindre. For krefter som søker å undergrave et samfunn er historien et sentralt angrepspunkt. Det

Ola Svein Stugu, Ingrid Eskild og Jan Thomas Kobberrød på plass i Godtemplarhuset, Bodo. Foto: Eli Morken Farstad

velskrevet og tilgjengelig for en opplyst historieinteressert allmenhet. Ved å løfte fram Keilhaus betydning som historiker mer enn som økonom bidrar Kobberrød til å belyse fagdisiplinære posisjoner i mellomkrigstiden som ikke har blitt løftet fram tidligere i historiografien. [Utdrag fra juryens begrunnelse].

HIFOs historieundervisningspris
Årets pris gikk til Synnøve Fotland

Eikevik for undervisningsopplegget «Gundells reise».

Ved å ta utgangspunkt i en enkeltpersons skjebne kommer fortiden nærmere og blir enklere å forholde seg til enn ved å bare se på temaet fra et fugleperspektiv. Dette bygger også opp om fagfornyelsens fokus på historisk empati og historiebevissthet. Juryen liker også oppleggets lokale tilknytning. [Utdrag fra juryens begrunnelse].

ligger til skolen å sikre at barn og unge får den nødvendige opplæringen de trenger for å gjenkjenne utpreget selektiv, utdatert og politisert bruk av historie.

Historie i grunnskolen

Historiefaget må undervises på sine egne premisser. En ny læreplan må bygge på følgende sentrale punkter som i dag mangler:

- Dagens læreplan mangler konkretisering av historisk faginnhold. Et overblikk over global og norsk historie og historiefagets periodiseringer er en forutsetning for dybdeløring i historiefaget.
- Grunnskolen må gi en helhetlig innføring i historie. De unge som går videre på yrkesfag får ikke mer oppløring i historie.
- Felles historisk kunnskap om grunnleggende politiske og kulturelle forhold er nødvendig for å kunne orientere seg i samfunnet og dets forskjellige sosiale fellesskap. Et felles realhistorisk kunnskapsgrunnlag er også en nødvendig forutsetning for dybdeløring i de fleste fagene i grunnskolen.
- Historieundervisningen i grunnskolen skal baseres på vitenskapsfaget for å sikre mest mulig forskningsbasert kunnskap og for å fremme vitenskapelig tenkemåte og kildekritikk.

- Den nåværende læreplanens vektlegging av mangfoldet av fremstillinger av fortiden må knyttes sammen med kunnskap om fortiden for å gi mening i et klasserom.
- Et historisk kunnskapsgrunnlag er nødvendig for å kunne rette et kritisk og empatisk blikk mot vårt eget samfunn. Gjennom innsikt i fortidens annerledeshet får vi innblikk i alternative livsverdener og samfunnsformer.
- Eldre historie er i dag borte fra læreplanen og må sikres plass i alle klasserom. Kunnskap om historisk endring er en betingelse for å forstå at vår samfunnsutvikling er én av flere muligheter. Derved myndiggjøres elevene.
- Oppgjøret med de etablerte nasjonsbyggende fremstillingene fra det 19. og 20. århundre forutsetter kritisk realhistorisk kunnskap og kjennskap til tradisjonen og utviklingen av nye fremstillinger av norsk historie for skolen som reflekterer og problematiserer forandringene i politikk, hverdags- og samfunnsliv, kjønnsoppfatninger og minoritetserfaringer.

Historie i videregående skole

Historiefaget har lange tradisjoner som obligatorisk fag i de studieforberedende utdanningsprogrammene i videregående oppløring, samt for elever som tar

påbygging til generell studiekompetanse etter gjennomført yrkesfaglig oppløring. HIFO mener det er viktig at historiefaget består som eget fag i videregående skole og at det forblir obligatorisk.

Fagene representerer kunnskaps-tradisjoner med etablerte tilnæringer, metoder og tradisjoner som er nødvendige for reell tverrfaglig problemløsning. Sammenslåing av fag gir ikke dybdeløring, men overflatisk kunnskapsnivå. Gode allmennkunnskaper i historie kombinert med trening i historisk kildekritikk står sentralt for å utvikle evnen til kritisk tenkning som er sentralt i all høyere utdanning. Derfor er også akkurat historiefaget viktig for studieforberedelsen for alle elever.

Både eldre og nyere historie er viktig. Eldre historie gir perspektiv på fortidens antropologiske annerledeshet, og er essensielt for forståelsen av sentrale historiske prosesser som menneskets endrete forhold til naturen, jordbruksrevolusjonen, den industrielle revolusjon og fremveksten av staten. Eldre historie bør styrkes i læreplanen. Timetallet i eldre historie bør igjen økes med en uketime, slik situasjonen var frem til LK06, og bør ha egen avsluttende standpunkt-karakter.

Kvalitetssikring av læreplan

Den historiske dimensjonen i hele læreplanverket er sterkt svekket med LK20. Mest kritisk er imidlertid utviklingen i samfunnsfaget i grunnskolen. Læreplanen i samfunnsfag må endres.

Ved utviklingen av nye læreplaner

må både den historiefaglige og historiedidaktiske kompetansen sikres bedre ved sammensetningen av læreplangruppene. Som en organisasjon for historikere landet over, står HIFO klare til å bidra i arbeidet med å sikre at læreplanverket igjen oppfyller formålsparagrafens grunnleggende formulering om å gi «elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.»

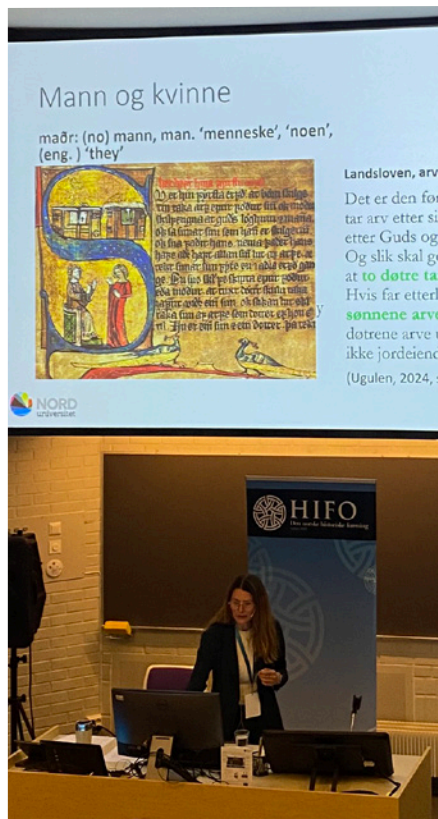
Utkastet til Skolepolitisk plattform er utarbeidet av et utvalg bestående av Marlen Ferrer, Peter Hatlebakk, Kim Helsvig, Tomas Høisater, Andreas Bagås Lien, Jacob Maliks, Sissel Rosland, og Christian Sæle.

Nokre glimt frå Norske historiedagar i Bodø

Redaksjonen.
Foto: Eli Morken Farstad

Første foredrag av Astri Andresen, «Samar og nordmenn - to folk på same territorium», hadde relevans for den overordna tematikken for historiedagane, «dikotomisering».

Miriam Tveit snakka om landslovsjubileet i sitt plenumsforedrag.

Steinar Aas, primus motor for årets historiedagar, introduserer det kulturelle innslaget, framført av Trygve Misvær og Andrej Stepanov.

Peter Hatlebakk deler ut Sverre Steen-prisen til Ola Svein Stugu.

Historisk møtelokale for velkomstsereoni og prisutdeling i Bodø: IOGT-huset.

Tradisjon tru blei neste historiedagar-lokasjon avslørt under middagen laurdag. Oslo gler seg til 2026!

Guri Hjeltnes heldt takk for maten-tale, kor ho snakka om historiske formødrer og Blodveien i Nordland.

Nyare norsk (og lokal!) kulturhistorie blei løfta fram i Bodø då bandet Kråkesølv spelte under middagen.

Søk HIFOs reisestipend for 2025!

HIFO – Den norske historiske forening deler kvart år ut eit eller fleire reisestipend på inntil kr. 10.000 til medlemar. I år er potten på 30.000 kroner.

Sekretariatet

HIFOs medlemar kan søkje støtte til fagleg grunngjeve reiser i samband med eigen forskning. Me støtter til dømes reiser til arkiv og andre relevante institusjonar, eller deltaking på konferansar med presentasjon av eigne granskingar. Stipendet deles ut ein gong i året, og studentmedlemar vert særskild oppmoda til å søkje. Søknadar frå søkarar som ikkje har mottoke reisestipend frå HIFO tidlegare, studentar og andre søkjarar som har liten moglegheit til å finansiera reisa på annan måte, vil bli prioritert.

Stipendet skal brukast innan kalenderåret 2025 til det formålet som er oppgjeve i søknaden, og reisa må kunne dokumenterast. Mottakaren skal og skrive ein reiserapport av fagleg karakter innan tre månadar etter reisa er avslutta som kan publiserast i *Historikeren*.

Søknadsfrist er
15. november 2024

For retningslinjer og meir informasjon om HIFOs reisestipend og søknadsprosessen, sjå HIFOs heimeside: hifo.no

Spørsmål kan sendast til post@hifo.no

En annen historie - om norsk misjonsvirksomhet i Kina

På årsmøtet til HIFO Rogaland i februar holdt førsteamanuensis Silje Dragsund Aase ved VID Stavanger et foredrag om misjonsvirksomhet i Hunan. Foredraget omhandlet første del av 1900-tallet, en periode som var preget av store politiske omveltninger i landet.

Kjersti Dybvig
Styremedlem HIFO Rogaland

Opiumshandel, krig, kolonialisme, og revolusjon - kinesisk historie byr på sterke ingredienser i en tid da norsk misjonsvirksomhet fikk virke i Hunan. En omtaler gjerne Hunan som lukket med en jernport. Provinsen er Mao Zedongs fødested, og blir også kalt den røde provinsen fordi mange revolusjonære ledere kommer herfra.

Med problemstillingen: *hvordan forholdt norske misjonærer og kristne i Hunan seg til den sosiale, kulturelle og politiske utviklingen i provinsen, og hvordan påvirket disse forholdene misjonsvirksomhetens syn på seg selv*, tok Dragsund Aase tilhørerne med inn i en, for de fleste, ganske ukjent historie. Misjonsvirksomheten som ville forandre det kinesiske samfunnet i samsvar med kristne prinsipper, måtte i stadige

forhandlinger med det hunanistiske samfunnet, men fant ofte fellesskap der en minst ville vente det.

Foredraget bygget på Dragsund Aases doktoravhandling, *Negotiating Church in China's Red Province: A Lutheran Church in Hunan 1902-1951*, og tok for seg misjonsvirksomheten fra de første misjonærene kom til Hunan i 1902, fram til de antikristne kampanjene til det kinesiske kommunistpartiet, og evakueringen av de kristne misjonærene i 1951.

Det mest interessante ved foredraget var kanskje innsynet i den interaksjonen som oppsto mellom kristne misjonærer, kommunister og buddhister. Det fellesskapet som oppsto mellom disse gruppene står i kontrast til den kulturi-mperialismen som en oftest forbinder med misjonsvirksomhet, påpekte Dragsund Aase, og la til at det for kineserne i Hunan ikke var noen motsetning mellom å være kommunist og kristen.

Byvandring i det industrielle Storhaug, Stavanger

HIFO Rogaland inviterte lørdag 20. april til byvandring med historiker Gunnar Roaldkvam. Fokus var industri, byutvikling, arbeid og samvirker.

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo,
Førsteamanuensis UiS

Vi møttes i Stavanger sentrum-øst ved Badedammen, Verven, som det finnes dokumentasjon om fra 1849. Den ble særlig brukt av arbeiderfamilier, men også av skoler til svømmeopplæring. Rett bak oss i lokalene til FRAM hermetikkfabrikk ligger det i dag en dagligvarebutikk.

Ut mot Gandsfjorden ruver kornsiloer

som i dag dessverre (Roaldkvam brukte ordet «galskap») ikke er i bruk lenger, med Pøbels karakteristiske og gedigne graffiti av en bonde foran. På bildet sitter bonden som en uteligger, med et skilt foran seg: «Will work for food».

Derfra ruslet vi fra et gatehjørne til det neste, forbi flere tidligere hermetikkfabrikker, der enkelte fremdeles har pipe på taket. Absinthen-bygget ligger i Nedrebanegate, bygget ble tidligere brukt til hermetikkproduksjon (Jaasuns

Absinthen var tidligere hermetikkfabrikk eid av Jaasund & Co Mek Verksted. Bygget vant Stavangers vernepris i 2014. Foto: Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

& Co Mek Verksted) og bakgrunnen for gatenavnet var at det der ble produsert tauverk under seilskutetiden (en av ti reperbaner). I dag er bygget renovert og i bruk som kontorfellesskap for kreative yrker.

Vi fortsatte til venstre inn Pedersgata, mens Roaldkvam fortalte om sentrale bygg og landskapet – både før og nå. Han forklarte om byggeteknikk og stedet som tidligere ble kalt «Jammerdalen» på grunn av alle klagene på snekkernes slette håndverksarbeid. De skal, ifølge Roaldkvam, senere ha flyttet videre til USA.

Vi gikk forbi indremisjonens første bygg i bydelen. Det fungerte som et slags bydelshus og bibliotek der barn og ungdom i den trangbodde bydelen fikk et sted å være, ikke bare på søndagsskolen, men også i hverdagen. Roaldkvam fortalte også hvordan det gikk til at Kong Harald Hårfagres gate ligger i området, siden alle de andre gatene her har navn fra Ryfylket, Nordfylket og Jæren. Bystyret skal ha ment at det ville ha en «oppdragende effekt» for allmuen med et nasjonalt viktig navn på gata. Og om hvordan en politiker fra Madla senere prøvde å kuppe gatenavnet siden hun påpekte at det allikevel bare var fattigfolk og noen enker som bodde der...

Roaldkvam understreket viktigheten av verksindustrien, sildetida, hermetikkindustrien, samvirkenes mangfold og matproduksjon lokalt, samt Stavanger støperi. Samvirkene produserte mat og det var også tekstil og skoproduksjon i Stavanger på denne tiden. Samvirkene organiserte også sparing, slik at en del fattige familier kunne

bygge seg en buffer mot dårlige tider. Forbrukerforeningen Økonom ble startet i 1900 og gav utbytte til medlemmene fra 1903.

Opphavet til Tou bryggeri, som riktignok ble grunnlagt på Tau, men som senere flyttet til Stavanger. Vi fikk også en sammenfattet gjennomgang om konsentrasjon innenfor brus- og ølproduksjon som tok oss på en kort virtuell reise helt til Norges eldste familiebedrift Aass (1834) i Drammen.

I enden av Pedersgata finner vi Vindmøllebakken, et bofellesskap av arkitektfirmaet Helen og Hard. Boformen blir beskrevet som nyskapende og inkluderende og har mindre enheter og mer fellesareal. Prosjektet vant Statens pris for byggkvalitet for fremragende byggkvaliteter og innovasjon i 2020. I underetasjen holder Bellies til. Det er en populær vegansk gourmetrestaurant.

Fra Pedersgata fortsatte vi til høyre inn i Støperigata, forbi en hermetikktematisk lekeparks, med utsikt ned mot Spilderhaugvigå. Bak lekeparksen ligger det leilighetsblokker som kan minne om to gigantiske hermetikkbokser. Dette var også området hvor Stavanger Støberi & Dok (1871-1931) holdt til. Selv om Stavangerverftene stort sett ikke klarte overgang fra seil til damp, gjorde Stavanger Støperi & Dok det. De hadde, ifølge Roaldkvam, inntil 700 arbeidere på sitt største og bygde over 90 dampskip i jern og stål. I tillegg laget de ovner, komfyrer, vannbeholdere, vindusrammer, stativer og gasslykter. I det nyrenoverte administrasjonsbygget finnes i dag en gourmetrestaurant, Spildr, spesialisert på sjømat.

Vi fortsatte østover Støperigata til Lervigtunet Park, der en av de få statuene av kvinner i byen befinner seg. Det dreier seg om en ansatt i hermetikkindustrien. På fundamentet står det 10 øre timen. Roaldkvam fortalte at det ikke var vanlig at kvinnene organiserte seg. Arbeidet var sesongbetont, og det ble oppfattet som risikabelt å organisere seg. Et annet element som kan ha påvirket organiseringsgraden, var at de fleste ansatte var unge kvinner som jobbet der noen år før de giftet seg.

I området rundt parken har en del industribygg blitt renovert, og man ser arkitekter og andre kreative virksomheter inntog i bydelen. Roaldkvam forklarte både om Johan Peter Fugellies sydvestfabrikk (1898) som hadde administrasjonen i det store hvite huset i parken og om fremtidige planer i bydelen Stavanger-øst eller som noen ønsker å kalle den: East-Side.

Vi var åtte med på turen, både et par yngre og flere eldre. Minst to var lojale og interesserte familiemedlemmer. Selv om det

Lervigtunet Park med hermetikkarbeideren. Foto: Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

var strålende sol, ble turen en kald affære med ca. 4 grader og intens nordavind. HIFO Rogaland er svært takknemlig for at Roaldkvam gav oss en lærerik vandring. Dette frister til gjentakelse – da med en annen bydel, for eksempel Hillevåg.

HIFO Rogaland på byvandring med Gunnar Roaldkvam. Foto: Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

Bureiser-reise på Smøla og i Lillehammer

I januar fikk jeg en hyggelig beskjed fra Historisk forening om at jeg hadde fått reisestipend i forbindelse med min mastergradsoppgave om bureising. Jeg hadde skissert studiereise til Norsk myrmuseum på Smøla og til Maihaugen på Lillehammer. Begge museene bevarer og formidler bureiserhistorien i Norge. Min reiserute Tromsø-Kristiansund-Smøla-Trondheim-Lillehammer-Oslo-Bardufoss ville ikke blitt utført uten stipendet, og på reisen har jeg lært, reflektert og delt kunnskap.

Lill-Karin Elvestad
Bydebok- og sakprosaforfatter,
master i historie ved UiT våren
2024.

Masteroppgaven beskriver den politisk støttede bureisinga som startet i 1920 og som i løpet av få tiår førte til minst 19 000 nye gårdsbruk i Norge. Bureiseren fikk gunstige lån og tilskudd for å «reise bu» – bygge en ny gård – i utmarka. Kravet var blant annet at det ikke skulle være bebyggelse og dyrket mark på teigen fra før. Bureiseren startet bokstavelig talt på bar bakke og vedkommendes personlige egnethet ble vektlagt og vurdert av jordstyret. Av alle bureisingsgårdene i landet lå hele 42 prosent (7908) i Nord-Norge, og 457 i min hjemkommune Balsfjord. Balsfjord er med det den største bureiserkommunen i Norge i antall bruk. Tyngdepunktet for bureisinga var i mellomkrigsårene, men også på 1950- og 1960-tallet var ordninga

i virksomhet. Det siste bureisingsbruket i Norge var på øya Smøla på Nordmøre i 1979.

Hvordan i all verden kunne Smøla bli et reisemål for bureisingsstudier, undret jeg på idet jeg kom ut av flyet på Kristiansund flyplass. Ei frisk lukt av sjø og hav var det første som møtte meg. Jordbruk her – i havgapet? Jeg gikk i land på den myr-rike øya om kvelden, fant leiebilen og tok meg frem til det som i dag er Norsk myrmuseum. Ja, for her, midt på ei øy uten vegforbindelse, formidles vår nasjonale historie om bureising og dyrking på myr.

For Smøla sin del begynte bureisingshistorien med at bureisingsselskapet Ny Jord kjøpte 8000 dekar myr her i 1929, og parsellerte ut 24 bruk i første omgang. Men på kort tid var tragedien et faktum: Myrene ga gras uten tilstrekkelig med mineraler, dyrene ble sjuke og døde på båsen. Dette var den direkte bakgrunnen for at Ny Jord startet Moldstad forsøksgård på Smøla i 1937, og her ble det storstilt

Moderne grøfting og nydyrking på Smøla, Nordmøre. Foto: LKE

forskning på myr dyrking de kommende årene. Moldstad ble drevet til 1993, og har bidratt med viktig dyrkingskunnskap for hele landet. I 2005 ble gården gjenåpnet, denne gangen som et museum.

De neste dagene skulle jeg forstå to ting: Hvorfor landskapet på Smøla sammenlignes med prærien, og at den nasjonale historien om bureising ikke nødvendigvis passer helt med den nordnorske. På myrmuseet fikk jeg ikke bare fri tilgang til Ny Jord og Norsk myrselskap sine arkiver, jeg fikk også boltre meg (alene!) i utstillinga og diskutere bureisingshistorien med stedsansvarlig for Smøla-museene, Silje Gulstad. En av kveldene var jeg

invitert til å holde foredrag, og de fremmøtte fikk ei urfremføring fra masteren som da ennå ikke var levert. Publikum besto av pensjonerte forskere og museumsformidlere, kunstnere, bygdefolk og bønder fra Smøla. De sistnevnte var nettopp landets siste bureisere, Edith og Thorstein Dyrnes på gården Kongshaug. Gården er i drift og neste generasjon er sikret. Det ble en interessant samtale om myr dyrking, bureiserhistorie og fornorsking.

Ja, for det er bureising og *fornorsking* som er temaet for min oppgave. Allerede i 1981 påpekte Knut Einar Eriksen og Einar Niemi i boka *Den finske fare* at bureising ble brukt som sikkerhets- og

fornorskingsiltak i spesifikke områder i Finnmark og Nord-Troms. Men hva om bureising også kan kobles mot fornorsking andre steder i landsdelen? Balsfjord, som grenser mot Storfjord, har vært lite forsket på etter 1920. Det er ikke bare en påstand fra min side, det er et faktum jeg har fått lære på den harde måten etter at jeg begynte å skrive på Balsfjord og Malangen bygdebok bind III, som skal komme i 2025. Det er som om Balsfjord sank under radaren etter at Anders Ole Hauglids siste bygdebok kom ut i 1991. Dermed vil masteren – og bygdeboka – ikke bare vise nye funn om bureising, men også om fornorsking i en kommune hvor temaet knapt har vært berørt etter 1920. Bureisingsperioden falt sammen med fornorskingsperioden i Nord-Norge, og den henger også sammen med den første reinbeitekonvensjonen mellom Norge og Sverige fra 1919.

Norsk myrmuseum på Smøla

Norsk myrmuseum på Smøla er verdt et besøk! Museet og formidlinga der står i dag i et utfordrende spenn mellom å formidle historien om myrdryrking, som landbruket i Norge har vært avhengig av, og hvordan vi nå ser på myra som viktig biotop og karbonlager. På Smøla ligger bureisingshistorien bokstavelig talt oppe i dagen, med levende gårdsbruk etablert i det karrige myrlandskapet, og med tidligere leplanting med sitkagran som i dag er en uønsket art. På den siste hele dagen min her satte jeg endelig punktum for masteren. Det ble symbolsk nok på frigjøringsdagen 8. mai, og bedre

omgivelser kunne jeg vel knapt ha hatt.

Men reisen var likevel ikke over. Etter en lang runde med båt og buss, kom jeg til Lillehammer en sen kveld. Morgenen etter ble jeg møtt av museumsformidler Thorstein Hernes på Maihaugen. Det var i 2001 at bureisingsbruket Åseng ble flyttet fra Sør-Fron til Maihaugen, nettopp for å formidle det nasjonale aspektet med bureisinga. På Åseng ble det en livlig prat om bureiserens hverdag og slit, ikke minst med gode beretninger fra andre generasjons bureiser og leder for Åseng venneforening, Terje Holen. At jeg selv er oppvokst og bosatt på et bureisingsbruk, ble en inngang til felles historie. Da jeg gikk derifra, med beskjed om at Maihaugen ønsker å implementere mine funn i sin formidling om bureisingshistorien, følte jeg at jeg hadde bidratt med noe verdifullt.

Ja, for den nord-norske bureisingshistorien er ikke nødvendigvis lik den nasjonale. Bureising ble fornorsking mange steder i den nordligste landsdelen, både direkte og indirekte. Generelt har bureisinga fått for lite nasjonal oppmerksomhet når en tenker på det massive omfanget og at bureisergårdene ga arbeid og levebrød til inntil 100 000 mennesker. Og – hvor blir bureiserhistorien formidlet i Nord-Norge?

Bureiseren slet seg omtrent helseløs for å dyrke opp utmarka, og la grunnlaget for at landbruket vokste videre også etterpå. Selv om mange av bureisergårdene ble nedlagt som følge av andre krav til størrelse og lønnsomhet

Norsk myrmuseum ligger i lokalene til tidligere Moldstad forsøksgård. Foto: LKE

utover 1950-årene, var jorda dyrket opp og kunne overtas av større bruk. Det er ingen tvil om at de 457 gårdene som ble etablert på drøye femti år i Balsfjord, har ført til at kommunen i dag er en av Nord-Norges største landbrukskommuner.

I min oppgave viser jeg også

hvordan reinbeitekonvensjonen, som i praksis stengte de nomadiserende reindriftssamene ute av store deler av Troms slik at de måtte tvangsflyttes sørover i Sverige, skapte et mulighetsrom for storstilt jordbruksekspanasjon i utmarka i nord.

Trøndersk megamuseum anno 1912: Centralmuseet for kunst og kulturhistorie i Trondhjem

Som flere lesere av Historikeren trolig kjenner til, pågår det i Trondheim en relativt opphetet diskusjon om en mulig samlokalisering av byens kunst- og kunstindustrimuseum. Trondheim Kunstmuseum (TKM, etab. 1997) og Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum (NKIM, etab. 1893) er foreslått samlet under samme tak på Leüthenhaven i Trondheim sentrum, da som et resultat av en politisk og museal tautrekking, som har pågått i to tiår.

Morten Spjøtvold
Kunsthistoriker

En mulig fusjon kan betraktes som en trøndersk fullbyrdelse av museumsreformen fra tidlig 2000-tall, som resulterte i at kunstindustrimuseene i Oslo og Bergen ble fysisk og organisatorisk sammenslått med museer for billedkunst. I Trondheim fikk man derimot en administrativ konsolidering av de to museene, i form av at de begge ble avdelinger i Museene i Sør-Trøndelag (MiST), samtidig som de beholdt sin faglige egenart og separate lokalisering.

Undertegnede, som tidligere har vært ansatt ved NKIM i over et tiår, kan forstå begge sider i debatten. Forkjemperne viser til at Trondheim kan få en miniversjon

av det nye Nasjonalmuseet på Vestbanen, da med topp moderne utstillingssaler og gode publikumsfasiliteter. Motstanderne innvender at tidsalderen for prangende kulturbygg er forbi, og at man av hensyn til bærekraft og økonomi bør modernisere de eksisterende bygningene etter mønster fra våre skandinaviske naboland.

Parallelt diskuteres de organisatoriske konsekvensene av en mulig samlokalisering. En eventuell fusjon av stabene kan muliggjøre større spesialisering, i form av dedikerte stillinger til eksempelvis markedsføring, samlingsforvaltning og utstillingsproduksjon. Samtidig tenderer kunsthåndverk og design til å bli mindre synlig i flerfaglige museer hvor billedkunsten ofte blir tilgodesett langt flere utstillinger, forskningsprosjekter og innkjøpsmidler.

Imidlertid skal den pågående prosessen ikke være hovedtema for denne artikkelen. Snarere vil den kaste lys over et tidligere forsøk på å endre museumslandskapet i trønderhovedstaden. For over 100 år siden lanserte direktør Hans Dedekam ved NKIM (1872–1928, fig. 1), i beste Kulturdepartement-stil, en masterplan for konsolidering av Trondhjems museer. Denne visjonen ble aldri en realitet, men danner et interessant historisk bakteppe for den pågående prosessen rundt et nytt museum for kunst og design.

Kreftene må forenes fremfor å splittes

Våren 1912 publiserte Dedekam en serie innlegg i den trønderske dagspressen, hvor han presenterte sin nye museumsplan for leserne. Tidligere hadde den 39 år gamle museumsdirektøren arbeidet ved både Kobberstikksamlingen og Kunstindustrimuseet i Kristiania, samt forfattet en rekke kunsthistoriske publikasjoner som spente fra kinesisk porselen til Edvard Munch.¹ I 1909 hadde han blitt tilsatt som leder av NKIM, etter at hans forgjenger, den avantgardistiske museumsmannen Jens Thiis (1870–1942), hadde fått oppfylt sin drøm om å bli Nasjonalgalleriets første direktør.²

Behovet for et nytt museum ble begrunnet med Trondhjems ekspansive vekst de siste årene. På relativt kort tid hadde det oppstått en rekke kunst- og kulturhistoriske

Foto: Ukjent. Hans Dedekam (ca. 1925). Tilhører Oslo Museum – byhistorisk samling.

samlinger av stor betydning for sine respektive fagfelt, men som var stilt ovenfor beslektede problemstillinger. Trondhjem Kunstforenings malerier var spredt på flere lokasjoner grunnet mangelen på et egnet visningssted, og domkirkenes samling av middelalderiske skulpturer og steinfragmenter hadde aldri vært tilgjengelig for publikum. Kunstindustrimuseet var lammet av store plassproblemer, med den konsekvens at alle nyervervelser ble plassert på magasin.

Utsyn mot Marinen med Erkebispegården og Nidarosdomen i bakgrunnen. I forgrunnen ser man de militære depotbygningene som Dedekam ønsket å fjerne for å anlegge museumsområde og folkepark. Foto: Ukjent fotograf. Domkirken (Før 1930). Tilhører NTNU Universitetsbiblioteket.

Museet hadde også i sine formative år bygget opp en betydelig samling av norsk folkekunst, som var ment å danne grunnstammen i et fremtidig trøndersk folkemuseum, men prosjektet hadde nå stagnert på grunn av manglende areal.³

For å bøte på denne bedrøvelige situasjonen, etterlyste museumsdirektøren en langsiktig plan for videreutvikling av byens museer. Det ble advart mot å opprette nye og konkurrerende institusjoner, eller å se de eksisterende utfordringene isolert fra hverandre. Snarere argumenterte Dedekam for at kreftene måtte forenes fremfor å splittes,

ved å opprette et *Centralmuseum for kunst og kulturhistorie i Trondhjem*.⁴

Kulturpalass på historisk grunn

Dedekams håp var at et fremtidig museumskompleks skulle bli byens tredje store attraksjon, på lik linje med Nidarosdomen og den polytekniske høyskolen (dagens NTNU Gløshaugen). Sammen med arkitektene Olaf Nordhagen (1883–1925) og Nils Ryjord (1875–1926) utarbeidet han et forslag til utformingen av det nye museet (fig. 4). Området ved domkirken ble pekt på som en ideell lokasjon, da

fremtidens kulturpalass skulle bygges på historisk grunn. Den middelalderse Erkebispegården – som på dette tidspunktet ble disponert av Militæretaten – utgjorde det nye museets arkitektoniske og konseptuelle midtpunkt. Dedekam foreslo å supplere det eksisterende anlegget med fløybygninger, slik at man fikk et rektangulært kompleks organisert rundt to indre gårdsplasser. Nybyggene skulle utformes i en enkel stil, som harmonerte med den historiske arkitekturen. På sikt skulle også Marinen (fig. 2) – som på dette tidspunktet fungerte som et forsvarsanlegg mellom Erkebispegården og Nidelven – ryddes for militære bygninger. Slik kunne «det skjønneste Stykke Land i Trondhjems By» bli omskapt til friluftsmuseum og folkepark.⁵

Grunnet stram økonomi måtte prosjektet realiseres etappevis, og Dedekam skisserte en innfløkt logistikkplan hvor samlingene gradvis ble overflyttet mens det nye museumskomplekset tok form. Direktøren erkjente at det endelige sluttresultatet lå mange år frem i tid, men postulerte at det på sikt ville bli «et af Landets bedste Museer og utvilsomt det mest egenartede». Erkebispegårdens nordfløy – som bokstavelig talt lå i skyggen av den middelalderse katedralen (fig. 3) – skulle gjennom pietetsfull restaurering transformeres til et domkirkemuseum med steinfragmenter og arkivalia (fig. 4, II). Her var den fysiske nærheten til kirken et selvstendig poeng, da museet

skulle gi de besøkende en rikere forståelse av naboeiendommens historie, ved å utstille kapiteler, statuer og ornamenter som ikke hadde blitt gjenbrukt under den pågående gjenreisningsprosessen.⁷

I Vestfløyen, hvis yttermur vendte mot Ekserserplassen (i dag Ytre Kongsgård), ble det foreslått større bygningsmessige endringer. Ved å fjerne de eksisterende etasjeskillene ville man få en stor utstillingshall, som først skulle fungere som et provisorium for den nevnte folkekunstsamlingen, men på sikt omdannes til et museum for gipsavstøpninger (fig. 4, III). Dedekams tankeeksperiment forutsatte at en ukjent mesen ville skjenke en rikholdig gipssamling med skulpturer og arkitekturfragmenter til Trondhjem by. Museumsdirektøren argumenterte for at denne fiktive donasjonen burde bestå av kopier av engelske og franske middelalderstatuer som bidro til å sette domkirkens steinsamling inn i en internasjonal kontekst. Samtidig burde det fremtidige museet sikre seg avstøpninger av sentrale enkeltverk fra antikken, renessansen og nyere tid, slik at det kunne gi en bred kronologisk presentasjon av skulpturens historie.⁸

Mens vestsiden av Erkebispegården var øremerket billedhuggerkunsten, skulle østsiden forbeholdes malerkunsten. Det eksisterende militære depotet ble foreslått erstattet av et enetasjes galleri for Trondhjem Kunstforening (fig. 4, IV), bestående av en rekke saler for permanente og midlertidige utstillinger.

Utsyn fra sør mot Erkebispegårdens indre gårdsplass, hvor Dedekam ønsket å anlegge et domkirkemuseum i Nordfløyen. Fløyen til venstre ble forslått transformert til et museum for gipsavstøpninger, mens den hvite trebygningen på motsatt side skulle rives til fordel for kunstforeningens nye galleri. Foto: Jens Carl Frederik Hilfling-Rasmussen. Erkebispegården (1910-1941). Tilhører NTNU Universitetsbiblioteket.

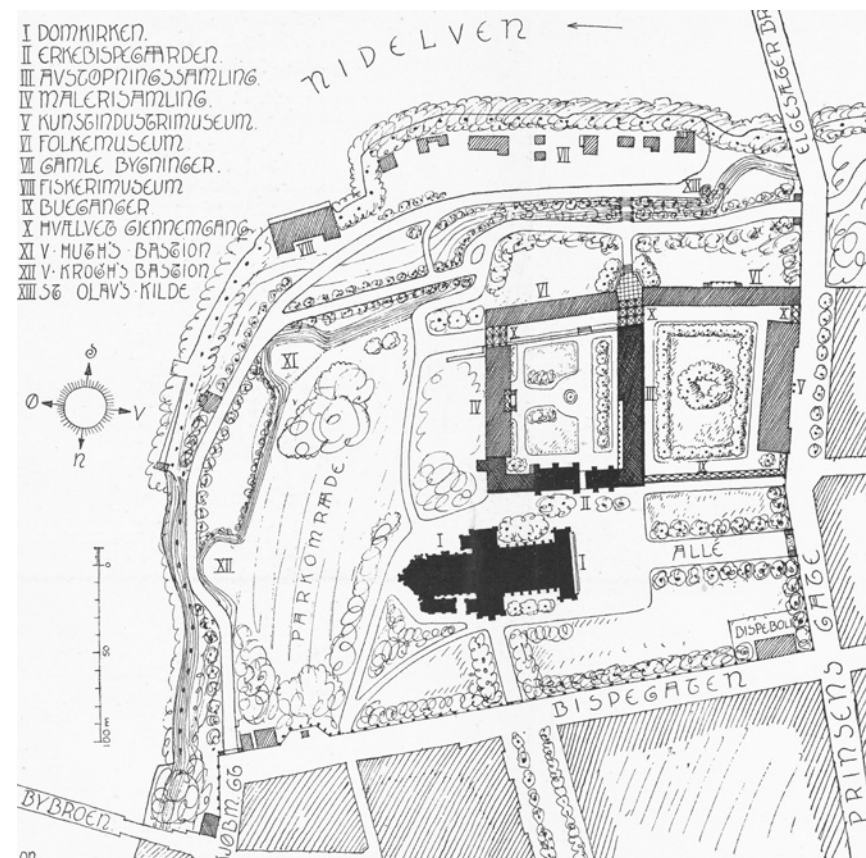
På sørsiden skulle det oppføres en lav fløy hvor folkekunsten kunne få et permanent tilholdssted (fig. 4, VI). Dedekam så for seg en langstrakt bygningskropp, hvor kulturhistorisk materiale ble fremvist i perioderom og systematiske utstillinger, topografisk organisert etter ulike landsdeler. Fløyen ville på sikt forlenges helt til Prinsens gate. I flukt med gateløpet ønsket Dedekam å reise en ny bygning for NKIM (fig.

4, V), da som en moderne pendant til Erkebispegårdens vestfløy. Dermed ble Ekserserplassen omskapt til en indre gårdsplass, omgitt av museumsbygninger på tre sider. Den skulle smykkes med nyplantede trær og fonteneanlegg, og mot nord foreslo Dedekam å avgrense plassen med en arkade (fig. 4, IX), da for å ivareta siktlinjene mot domkirken.⁹

Siste del av det nye museumskomplekset ble foreslått anlagt på det

skrånende terrenget mot Marinen. Her skulle det opparbeides en offentlig park, hvor publikum kunne spasere på slyngende stier ned mot Nidelven. Spredt omkring i det terrasserte landskapet ville de finne ulike eksempler på eldre trønderisk byggeskikk i form av

et friluftsmuseum (fig. 4, VII), som supplerte de kulturhistoriske samlingene i Erkebispegårdens sørflyøy. Her ønsket også Dedekam å oppføre en bygning for fiskerimuseet (fig. 4, VIII), og dermed ville man på ett og samme sted finne den mest betydningsfulle klynge

Olaf Nordhagen og Nils Ryjord. Utkast til organisering av Centralmuseet for kunst og kulturhistorie (1912). Tilhører Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum.

av kulturinstitusjoner i landet.¹⁰ Et viktig poeng for direktøren var at et nytt museum ikke skulle fremstå som en «mægtig Murkoloss» i Trondhjems sentrum, men snarere «et Kompleks af Bygninger, hver viet sin Art af Gjenstande, arkitektonisk forbundet til et Hele ved Ensartethed i Stil.»¹¹ Derfor var dette prosjektet like mye et byutviklingsprosjekt som et kulturbygg, hvor målet var å gi Norges nasjonalhelligdom verdige omgivelser som kunne komme både kulturlivet og allmenheten til gode.¹²

Slaget om Centralmuseet

Reaksjonene på Dedekams planer lot ikke vente på seg, og i NKIMs arkiv finnes det en rekke begeistrede støtteerklæringer fra ulike kulturpersonligheter rundt omkring i landet. Norsk Folkemuseums direktør, Hans Jacob Aall (1869–1946), hevdet at idéen var «jo saa god, at den nedsten er selvfølgelig»,¹³ mens den nyansatte konservator Einar Lexow (1887–1948) ved Bergen Museum utbrøt at «jeg kan ikke ønske Trondhjem noget bedre».¹⁴ Selv om de fleste var overveldende positive til Dedekams visjon, fantes det en sentral motstemme, nemlig konservator Karl Rygh (1839–1915, fig. 5) ved Det kongelige norske videnskabers selskab (DKNVS) Trondhjems museum.

Som representant for landets eldste museumssamling, med røtter tilbake til opprettelsen av selskapet i 1760, hadde Rygh en viktig stemme i Trondhjems

kulturliv. På siste del av 1800-tallet hadde museumsdriften opptatt en stadig større del av DKNVS' virksomhet, og de inntok rollen som et vitenskapelig museum for det nordnordfjeldske Norge.¹⁵ Rygh hadde vært en nøkkelskikkelse i denne utviklingen, men hans museumsidealene ble i økende grad preget av faglig konservatisme og asketisk nøysomhet. Konservatoren hadde i flere år motsatt seg alle forsøk på å etablere nye samlinger i Trondheim. Centralmuseet var intet unntak i så henseende, og ble betraktet som en krigserklæring mot hans egen institusjon.¹⁶

Gjennom en serie motinnlegg refset Rygh systematisk Dedekams museumsvisjon. Den første innvendingen var at idéen trolig ikke var økonomisk gjennomførbar, da den forutsatte en rekke koordinerte bevilgninger fra ulike offentlige instanser.¹⁷ For det andre truet Centralmuseet DKNVS' synlighet ovenfor publikum, da museet risikerte å fremstå som en underavdeling i en større enhet.¹⁸ Et tredje motargument var at planene kunne utfordre selskapets råderett over egen samling. Særlig fryktet Rygh at etterreformatoriske gjenstander ville bli overdratt til andre institusjoner i komplekset, eksempelvis kunstindustrimuseet og det vordende folkemuseet, siden materialet falt inn under disse museumstypenes innsamlingsfelt.¹⁹ Dette var en risiko Rygh på ingen måte var villig til å ta, og utbasunerte at «Ti ingen pligtopfyldende og samvittighedsfuld direktion vil

nogensinde gi sit samtykke til at Gerhard Schønings videnskapsselskap plyndres for sin historiske samling.»²⁰

Ryghs siste ankepunkt var vitenskapsteoretisk begrunnet, da han hevdet at utviklingen innenfor academia gikk mot økt faglig spesialisering. Derfor var det meningsløst å påstå at det ville oppstå tverrfaglige synergier ved å samle ulike museer, snarere kunne det utgjøre en trussel mot den enkelte institusjons egenart.²¹ Som eksempel viste Rygh til at da arkeologien ble etablert som akademisk disiplin, hadde oldsakene forlatt de kongelige kunstkamrene til fordel for vitenskapelige samlinger. Centralmuseet var intet mindre enn et forsøk på å gjenopprette det diletantiske sammensuriet som kunstkammeret representerte, og dermed undergrave den vitenskapelige statusen som arkeologien hadde oppnådd.²²

Avsluttende bemerkninger

Ryghs innbitte motstand ble hovedårsaken til at planene om et storslått museumskompleks gradvis ble forlatt. Etter hvert ble de kulturhistoriske samlingene lokalisert på det nyopprettede folkemuseet på Sverresborg utenfor sentrumskjernen, og DKNVS lyktes med å utvide sitt eksisterende museumsbygg på Kalvskinnet. Dermed fikk flere sentrale aktører løst sine plassutfordringer, og behovet for en koordinert løsning falt bort. Som arkeolog Haakon Shetelig (1877–1955) senere påpekte, er planens eneste realiserede remisens Trondheim

Foto: Ukjent fotograf. Portrett av Karl D. Rygh (1910). Tilhører NTNU Universitetsbiblioteket.

Kunstmuseums bygning ved Domkirken, som ble innviet i anledning Olavsjubileet i 1930.²³

Avslutningsvis må forfatteren presisere at historien om Centralmuseet ikke er direkte overførbar til nåtidens diskusjon om et nytt kunst- og designmuseum. En vesentlig forskjell er at museumskomplekset aldri var ment som en fusjon av ulike organisasjoner og fagdisipliner, men snarere et forsøk

på å samle forskjellige museumstyper innenfor et felles arkitektonisk rammeverk. Samtidig var idéen langt mer omfattende, både med hensyn til antall involverte aktører og dens konsekvenser for byens utvikling. Imidlertid tror jeg at begge parter i den nåtidige debatten vil dra kjensel på retorikken og argumentasjonen fra 1912. For uansett hva som blir utfallet av den pågående prosessen i

Trondheim, viser historien viktigheten av at beslutningen sikres tilstrekkelig oppslutning. Hvis ikke forblir det – nybygg eller rehabilitering – bare et luftslopp på arkitektens tegnebord.

Artikkelen er et populærvitenskapelig utdrag av et pågående forskningsarbeid, hvor Spjøtvold anvender debatten om Centralmuseet som et prisme for samtidens museumsideologiske strømninger.²⁴

Noter

¹ Se eksempelvis Dedekam, H. (1905). «Kinesisk porcellæn i Kristiania Kunstindustrimuseum». I *Beretning om Kristiania Kunstindustrimuseums virksomhed i aaret 1904*. Det mallingske bogtrykkeri A/S.; Dedekam, H. (1906). «Kinesisk porcellæn i Kristiania Kunstindustrimuseum». I *Beretning om Kristiania Kunstindustrimuseums virksomhed i aaret 1905*. Det mallingske bogtrykkeri A/S.; Dedekam, H. (1908) «Edvard Munch». I *Kunst og Kultur: studier og afhandlinger tilegnet Lorentz Dietrichson i anledning af hans 75-aarige fødselsdag fra kunsthistorisk forening*. Alb. Cammermeyers forlag.

² For en redegjørelse for Dedekams virke ved NKIM, se Opstad, J.-L. (1993). *Mesterverk skapt i ild. Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum*.

³ Dedekam, H. (1912). *Centralmuseum for kunst og kulturhistorie i Trondhjem*. I Dedekam, H., Nordhagen, O., Ryjord, N. [Sic]. *Centralmuseet for kunst og kulturhistorie i Trondhjem, Domkirken og Erkebispe-gaardens omgivelser: Særtrykk av «Dagsposten»*. Aktietrykkeriet i Trondhjem: 3–5.

⁴ Ibid: 3, 5.

⁵ Ibid: 5–6.

⁶ Ibid: 10.

⁷ Ibid: 5–6.

⁸ Ibid: 6–8

⁹ Ibid: 7–9.

¹⁰ Ibid: 8–10.

¹¹ Ibid: 9.

¹² Ibid: 10.

¹³ Aall, H. (06.06.1912). *Brev til Hans Dedekam*. Oppbevares i NKIMs arkiv (NK89-1912).

¹⁴ Lexow, E. (12.06.1912). *Brev til Hans Dedekam*. Oppbevares i NKIMs arkiv (NK96-1912).

¹⁵ Stubhaug, A. (2010). *Den lange linjen: historien om Videnskabselskabet i Trondheim*. Tapir Akademisk forlag: 187, 191.

¹⁶ Shetelig, H. (1944). *Norske museers historie: Festskrift til Thor B. Kielland på 50-årsdagen 9.12.1944*. J. W. Cappelens Forlag: 78–79, 187.

¹⁷ Rygh, K. (1912a, 04. mai). Om museumsplanerne I. *Trondhjems Adresseavis*.

¹⁸ Rygh, K. (1912b, 14. mai). Mere om museumsplanerne II. *Trondhjems Adresseavis*.

¹⁹ Rygh, K. (1912a)

²⁰ Rygh, K. (1912b)

²¹ Rygh, K. (1912a)

²² Rygh, K. (1912c, 24. mai). En tilbakevisning. *Trondhjems Adresseavis*.

²³ Shetelig, H. (1944): 187

²⁴ Takk til samlingsforvalter Sara N. Müller ved NKIM for tilrettelegging av arkivmateriale.

Truet bort: Tvangsevakueringen fra Finnmark og Nord-Troms 1944-1945

Gjort med menneskehånd er det den største katastrofe som har hendt oss.

Kong Olav V.¹

Snart er det åtti år siden befalingen kom fra Adolf Hitler. Det gjaldt Finnmark og Nord-Troms. Alt skulle bort! Folket, driftsbygninger, installasjoner av ymse slag og hjemmene til de som bodde der. Det som ikke kunne fjernes, skulle ødelegges eller drepes. Den brente jords taktikk het det. Alt som den framrykkende Røde armé kunne hjelpe seg med, skulle bort.²

Inger Selven Watts
Forfatter

Det var i hovedsak to årsaker til det som hendte høsten og vinteren 1944-45. For det første var det viktig for tyskerne å stanse fienden. I tillegg var de fullstendige ødeleggelsene en straff for en lite samarbeidsvillig lokalbefolkning. I motsetning til finnene hadde nemlig den norske befolkningen vist seg lite villig til å la seg evakuere frivillig.

Det fantes samtidig en årsak til denne ulike tankegangen hos de to folkegruppene. Mens finnene hadde hatt all grunn til å frykte russerne, var situasjonen annerledes for de fleste nordmenn.

Finland hadde siden 1939 kjempet mot Sovjetunionen i to kriger. Den

første gangen, senere kalt Vinterkrigen, hadde krigen startet ved at de selv ble angrepet. Den andre gangen, under fortsettelseskrigen, hadde derimot finnene vært med på å angripe sin store nabo i øst, med mål om å få tilbake land de hadde mistet i Vinterkrigen.

For nordmennene var forholdet til Sovjetunionen annerledes. De var okkupert av tyskerne, samtidig som landets valgte regjering var alliert med Sovjetunionen. I likhet med Londonregjeringen, satt norske partisaner og ventet på at de russiske soldatene skulle krysse grensen til Norge, da tvangsevakueringen startet. Dette var årsaker som gjorde nordmennene uvillige til å rette seg etter generaløyntant Hermann Hölters ordre. Denne kom 13. oktober 1944, og var tyskernes første forsøk på å få sivilbefolkningen unna. I motsetning til ordren Adolf Hitler

skulle utstede femten dager senere, var generaløyntant Hölters befaling først og fremst basert på militære hensyn og ga derfor mange unntak. I Hölters befaling ble alle bebodde hus og bygninger som befant seg langt fra vei, sykehus og kirker skånet fra evakuering.³

Da nordmennene viste seg lite villige til å evakuere, reagerte Hitler med å sende ut en strengere ordre. Denne kom 28. oktober og var myntet på uregjerlige nordmenn. De skulle fjernes med makt for «sin egen sikkerhets skyld». Ordren skulle gjennomføres hensynsløst. Bare slik kunne en unngå at den framrykkende Røde armé skulle få hjelp av en lokalkjent befolkning. Det var denne siste ordren som medførte tvangsevakuering og de tyske soldatenes fokus på total nedbrenning.⁴

Når det gjaldt finnenes velvilje til å flykte unna de sovjetiske soldatene, satte dette synlige spor i omfanget av ødeleggelsene. Finske forskere har beregnet at omtrent halvparten av alle bygninger i Lappland ble brent. Ødeleggelsene var betydelig større på den norske siden av grensen, i Finnmark, vest for Berlevåg og Tana. Her ble så å si alle bygninger jevnet med jorden. Riktignok var ødeleggelsene mindre i Øst-Finnmark, hvor omtrent en tredjedel av bygningene stod igjen.

Årsaken til ødeleggelsene i Øst-Finnmark var også mer sammensatt enn i vest. I tillegg til tyskernes brenning, hadde det vært utkjempet slag mellom sovjetiske og tyske styrker under den tyske tilbaketrekningen. Sovjetiske fly hadde etter tyskernes angrep på

Sovjetunionen også bombet flere byer i området. Tyskerne fikk i tillegg mindre tid til å brenne øst for Tanaelva, da Hitlers ordre ikke kom før samme dag som Den Røde armé nådde fram dit. Det var derfor først og fremst området vestover fra Berlevåg og Tana som ble rammet av nedbrenningen.⁵

Mens hjemmene deres ble satt i brann, ble befolkningen tvunget om bord i båter, og det til tross for at kystlinjen rundt Finnmark lenge hadde blitt regnet som livsfarlig. Flere båter hadde blitt angrepet og senket av allierte ubåter.⁶

Situasjonen ble enda mer spent da de allierte sendte ut en advarsel om at de ville intensivere angrepene. Fra og med den 9. oktober måtte alle skip i norske farvann regne med å bli angrepet. På denne måten ville de allierte kontrollere havområdene og forhindre at tyske ubåter søkte tilflukt i nord, samtidig som de ville stanse de tyske trossertransportene tilbake til fedrelandet. Dette betydde at det ikke var trygt for noen skip, heller ikke norske, sivile skip. Det var derfor ikke mulig å flykte fra Finnmark sjøveien.⁷ Mange finnmarkinger hadde også trosset regimets forbud mot å lytte til radio. Det er derfor høyst sannsynlig at denne advarselen må ha spredt seg blant befolkningen og var en medvirkende årsak til lokalbefolkningens motvilje til å la seg evakuere langs kysten.⁸

Situasjonen var altså ulik den i Finland. Da to finske forfattere, Pekka Iivari og Veikko Erkkilä, undersøkte forholdene i Finsk Lappland, kom de fram til at det tyske militæret kun krevde at de innbyggerne som bodde

Foto: Ukjent. M/K Isfjord i evakuerings-
trafikk fra Finnmark. Tilhører Museene
for kystkultur og gjenreisning i Finnmark.

ved hovedveiene ble evakuert. Soldatene hadde dessuten fått ordre om å la bebodde hus stå. Sivilpersoner som nektet å dra, fikk lov til å bli igjen. I stedet ble finske krigsfanger og noen politimenn tvunget over til det okkuperte Norge.⁹

Den første ordren om evakuering, generalmajor Hölters, om at bebodde hus utenfor allfarvei skulle få stå, hadde gitt en del nordmenn troen på at også de ville slippe å dra. Denne var, som beskrevet tidligere, mindre brutal en ordren Hitler utstedte to uker senere. Gamlehjemmet i Lebesby var et av stedene befolkningen derfor ikke forventet skulle bli utsatt for evakuering. Stedet lå isolert til og hadde verken veiforbindelse eller en skikkelig båthavn. Rykter via den finske befolkningen og de tyske soldatene kunne også fortalt dem at slike steder var blitt spart i Finland. Betjeningen og de tyske soldatene som var utstasjonert i bygda, hadde dessuten trodd at beboerne på gamlehjemmet var trygge. Det var

vanskelig å se for seg at Lebesby kunne være et viktig strategisk mål.¹⁰

Alt snudde den 2. november. Ansatte og beboerne var opptatt med å spise middag da to tyske soldater kom opp til dem. Innen to timer skulle alle stå reiseklare, både ansatte og de gamle beboerne. De ansatte slet med å tro at siste ord var sagt, mange av beboerne var syke, og burde derfor ikke dra noen steder. De bestemte seg derfor for å gjøre et forsøk på å få bli. Bestyrer Hilda Madsen tok med seg finnmarksssekretær Gunnar Brustad som representerte organisasjonen som eide gamlehjemmet, Samemisjonen. Sammen gjorde de sitt beste for å overtale den tyske offiseren til å la dem få bli igjen. Det kom imidlertid ikke på tale: «Dersom dere blir igjen, blir dere betraktet som russiske spioner, – og skutt alle sammen!»¹¹ Dette var et vitnesbyrd om at det var Hitlers nye ordre og ikke Hölters befaling som rådde. Alle måtte bort.

På gamlehjemmet begynte de å spikre bærer til de som var for svake til å gå selv. Inne på hjemmet raste fire tungt bevæpnede tyske soldater rundt. «Alles 'raus!» ropte de. «Dette kan dere takke kong Haakon for!»¹² Nå ble Gunnar Brustads kone sint. Hun sa at Kongen hadde ingenting med dette å gjøre. En av soldatene svarte kontant med å plassere geværpipen i pannen på henne. Mannen hennes kunne ikke gjøre noe annet enn å be henne om å tie.¹³

Snart var alle om bord i en ishavsskute. Hver pasient fikk ta med seg en pute og to ulltepper. Mat og sengetøy ble de nektet å ta med seg. Med 250 mennesker om

bord ble det fullt. To Gestapo-agenter mente derfor at det beste var å kaste de pasientene som var i dårligst form over bord, da disse uansett ikke ville klare reisen til Tromsø. Det var derfor greiest å kvitte seg med dem først som sist. Dette ville imidlertid ikke kapteinen på båten ha noe av. Han truet med å forlate kommandoer og ror, dersom det ble en eneste voldshandling om bord. Gestapo-agentene kunne da selv styre skuta ut gjennom minebeltet. Dette ville fort bli det reneste selvmord, da en trengte spesialkunnskaper for å navigere båten i dette farlige farvannet. Nå viste det seg at de to agentene åpenbart var mer bekymret for sitt eget liv enn de var for andres. Da båten la fra kai, var samtlige passasjerer fortsatt om bord.¹⁴

Ferden gikk mot Tromsø. Her ble mottaksarbeidet ledet av evakueringsjef Ragnar Hansen. Hans gode mottaksapparat berget livet til mange tvangsevakuerte, og er regnet som en av hovedårsakene til at dødstillene var så lave. Bare noen få hundre av de menneskene som ble tvangsevakuert fra Finnmark og Nord-Troms døde. Dette var betydelig lavere enn dødstillene nazistene selv hadde regnet seg frem til. To nazistiske ministre skulle i ettertid fortelle Hansen at de selv hadde regnet med en dødsrate på 25 % blant de tvangsevakuerte, mens tyskerne hadde estimert at 40 % av de tvangsevakuerte skulle dø.¹⁵

Alle pasientene ved Lebesby gamle- og sykehjem levde da de nådde fram til Tromsø. Her stod et stort apparat av mennesker på for å hjelpe de tvangsevakuerte. Utfordringene

stod i kø for mottaksapparatet. Et av de største problemene var en parole utsendt fra Hjemmefronten. De påla *gode nordmenn* å holde seg unna organisert hjelpearbeid. Målet var å skape kaos i evakueringsarbeidet. På den måten ønsket de å stanse okkupantene fra å fortsette brenningen videre nedover i landet. Samtidig var de ennå opptatt av å forhindre tysk trosskipstransport tilbake til Nazi-Tyskland.

Hjemmefrontens ledelse understreket at deres aksjon var rettet mot okkupantene og ikke mot de tvangsevakuerte. Tvert imot skulle en hjelpe, men da på et individuelt plan. I parolen skrev lederne: «Men individuell hjelp til mennesker i nød er det alle gode nordmenns plikt å yde. Du skal yde hver enkelt nordlending som kommer i din vei all den private hjelp og støtte han trenger. Han er din landsmann og kampfelle.»¹⁶

For mottaksarbeidet fungerte imidlertid parolene fra London og Hjemmefronten dårlig. Dersom en skal tømme et og et halvt fylke, er en nødt til å organisere hjelpearbeidet. Noen må ta imot dem, finne sengeplass, mat, ta seg av de syke og prøve å unngå oppblomstring av epidemier. En var nødt til å søke støtte hos de som kunne fatte beslutninger. Så lenge nazistene satt med makten, var et visst samarbeid med dem nødvendig. Evakueringsjef Hansen var blant dem som var oppgitt over forordningen fra motstandsbevegelsen. I sin rapport skrev han:

Den største vanskelighet vi i denne tid hadde var parolen fra London om at ingen måtte hjelpe til ved

Foto: Alf Schröder. Tvangsevakuerte forlagt til Metodistkirken i Trondheim, julen 1944. Tilhører Trøndersk Folkemuseum Sverresborg.

evakueringen. Jeg søkte hjelp hos en hel rekke mennesker, men dessverre den kom ikke.

Heller la lannsmenn omkomme enn å bryte parolen fra London.

Nuvel, jeg håper at disse mennesker er like gla som meg og mine medarbeidere som i dette tilfelle ga en god dag i alle paroler.¹⁷

De tvangsevakuerte fortsatte sin ferd sørover, etter at de ankom Tromsø. Om lag 30 000 mennesker ble bosatt i Sør-Troms eller Nordland. De resterende om lag 20 000 endte opp i Sør-Norge. Mottakelsen varierte fra sted til sted. I den nordlige delen av Nordland ble presset på mottakskommunene enormt. I tillegg til de mange tvangsevakuerte,

hadde regionen også sine egne evakuerte å ivareta. Blant annet hadde Bodø blitt bombet i begynnelsen av krigen.¹⁸

Lenger sørover var ofte kapasiteten større. Her var det gjerne bedre plass til å huse de tvangsevakuerte. Folket nordfra kunne også fordeles over mange bygder, der tilgangen på mat var bedre enn den kampen om ressursene som nå utspilte seg mange steder i Nord-Norge, med mangel på mat, husrom og krav om å huse et stort antall tyske soldater og flyktninger.¹⁹

Ansatte og pasienter fra Lebesby gamle- og sykehjem endte til slutt opp på prestegården i Stadsbygd i Sør-Trøndelag. Her fikk de det godt. Bestyrer Hilda Madsen beskrev det slik i Samemisjonens

medlemsblad Samenes Venn: «Både på reisen og i Trondheim ble vi oppmuntret av venner som ikke visste det beste de kunne gjøre for oss. Men da vi kom til Stadsbygd, oversteget det all forventning.»²⁰

Gamle- og sykehjemets ansatte og beboere hadde gjennomgått mye på turen sørover. Heldigvis kom de til et sted der de følte seg velkommen og ble tatt godt imot og de ble boende i Stadsbygd til krigen endte. Historiker Arvid Petterson kom til at de fleste fikk det bra dit de kom. Han baserte dette på intervjuer med en rekke tidsvitner. Et felles mål som norske nazister og motstandsfolk delte, var jo også at en skulle vise omsorg for de tvangsevakuerte.²¹

Det var heller ikke alle som fikk en like dramatisk reise som det beboerne på gamle- og sykehjemmet fra Lebesby opplevde. Best var det for de som kunne evakuere med egen båt. Verre var som regel skjebnen til de som ble evakuert med tyske transportere. Der ble mange utsatt for brutal behandling.²² Videre var det tydelig at de allierte reagerte på de meldingene som norske spioner sendte over om at det var sivile som ble tvunget sørover på båtene. Dersom en tar i betraktning den advarselen de hadde sendt ut om at alle skip måtte regne med å bli angrepet, så var det det motsatte som hendte. De allierte senket ingen av evakueringsbåtene.²³

Referanser

¹ Intervju i TV-serien «Finnmark mellom øst og vest» om det som hendte i Finnmark vinteren 1944–1945, sendt første gang i 1985. Serien ble første gang sendt av NRK i 1985.

² Eriksen, Knut Einar og Halvorsen, Terje: *Norge i krig. Fremmedåk og frihetskamp 1940-1945. Bind 8. Frigjøring*. Serien er redigert av Skodvin, Magne. Aschehoug, Oslo, 1987, s. 44 og s. 40–44. Dahl, Hans Fredrik, Hagtvet, Bernt og Hjeltnes, Guri: *Den norske nasjonalsosialismen – Nasjonal Samling 1933-1945 i tekst og bilder*. Pax Forlag, 2009, s. 138 f, og s. 143 f. I perioden 1933–1945 stod nazismen svakt i det meste av Finnmark. Bare i Øst-Finnmark var det en oppslutning i befolkningen på mellom 2,51–5 prosent i de fleste kommuner. Det gjaldt de kommunene som i dag heter Sør-Varanger, Tana, Gamvik, Berlevåg, Vardø og Vadsø. I Nesseby og Lebesby hadde Nasjonal Samling en oppslutning på mellom 0,07–1,00 prosent, mens partiet i Båtsfjord hadde 1,01–2,50 prosent.

³ Watts, Inger Selven, Pax Forlag, Oslo, 2016, s. 54-57; Fosnes, Wilhelm: *Evakueringen av Finnmark og Nord-Troms høsten 1944 – planlegging og gjennomføring*. Hovedoppgave ved UiO 1974, s. 14; Lunde, Henrik O: *Finland's War of Choice. The Troubled German-Finnish Coalition in WW II*. Casemate Publishers, Newsbury, Storbritannia, 2011, s.11-12 og 16; Hartmann, Paul: *Bak fronten – Fra Oslo og London 1939-1945*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo, 1955, s. 281; Eriksen og Halvorsen 1990, s. 27; Petterson 2008, s. 48 og 254.

⁴ Eriksen og Halvorsen, 1987, s. 44.

⁵ Erkkilä, Veikko og livari, Pekka: *Jätetyt kodit, tuhotut sillat – Lapin sodan monta*

historia. Otava, Finland, 2015, s. 400. Deres beregninger baserer seg på Lapplands ombygningkommissjons dokumenter. Disse er oppbevart i Uleåborg; Watts 2016, s. 21-22, 38-42, 54-57; Dancke, Trond M. E.: *Opp av ruinene – Gjenreisningen av Finnmark 1945-1960*. Gyldendahl Norsk Forlag, Oslo 1986, s. 136-137; Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen: *Frigjøring, Fra serien Magne Skodvin (Red.): Norge i krig – Fremmedåk og frihetskamp 1940-1945*. Aschehoug, 1987, s. 50; Watts 2016, s. 21-22 og 38-42 og 55.

⁶ Lie 1945, s. 4; Balsvik, Randi Rønning: *Vardø – Grensepost og fiskevær 1850-1950*. Bind 2. Vardø kommune, 1989, s. 211-225.

⁷ *Hjemmefronten*, 12. oktober 1944, «Krigsoversikt 12/10–44».

⁸ Petterson 2008, s. 237.

⁹ Watts, Inger Selven, Pax Forlag, Oslo, 2016, s. 54-57; Fosnes, Wilhelm: *Evakueringen av Finnmark og Nord-Troms høsten 1944 – planlegging og gjennomføring*. Hovedoppgave ved UiO 1974, s. 14. Korrespondanse med forsker Pekka livari om deres funn datert 4. januar 2016. Eriksen og Halvorsen, 1987, s. 44.

¹⁰ Steen, Adolf: *Finnemisjonen 75 år – 1888 – 28. februar – 1963*. Norges Finnemisjonsselskap, Trondheim, 1963, s. 201-202; Artikkel i *Samenes Venn Julen 2004*, s. 9; Erkkilä og livari 2015, s. 139 og 411.

¹¹ Steen 1963, s. 201-202; Artikkel i *Samenes Venn Julen 2004*, s. 9.

¹² *Samenes Venn Julen 1994*, s. 6-7.

¹³ *Samenes Venn Julen 1994*, s. 6-7. Intervju med Samemisjonens generalsekretær Magne Gamlemshaug datert 3.12.2013 og brev fra Magne Gamlemshaug datert 25.6.2014. Finnmarkssekretær Gunnar Brustad fortalte han hva som hadde hendt under tvangsevakueringen. Telefonsamtale med Anna Kviseth. Artikkel skrevet av Anna Kviseth i *Finnmarken lørdag*, 12. november 1994. Hun arbeidet på Lebesby Gamle- og sykehjem etter det flyttet på Byneset i 1945. Betjening (deriblant bestyrer Hilda Madsen) og pasienter fortalte henne hva de hadde opplevd på «Fortuna». Anna Kviseth og Magne Gamlemshaug er begge enige om at gestapoagentene ville kaste de i dårligst form over bord, men de har oppfattet ulikt om hvor mange som skulle drepes på denne måten. Magne Gamlemshaug fortalte at de to i dårligst form skulle kastes over bord, mens Anna Kviseth i sin artikkel skrev at det gjaldt samtlige 13 som var på bærer. Det finnes også en mindre ulikhet i kildene om det var 14 eller 13 personer som ble båret. Anna Kviseth skrev at at var 13 bærer og Adolf Steen skrev at det var 14. I intervjuet med øyenvitne Gunnar Brustad julen 1994 står det ikke nevnt et spesielt tall. Brev fra Preuthun til herr minister Whist, datert Hammerfest, den 3.11.1944, Riksarkivet, Flyktning- og fangedirektoratet. Steen 1963, s. 202-203. *Samenes Venn Julen 1946*, s. 8. *Samenes Venn Julen 2004*, s. 9-10.

¹⁴ Intervju med Samemisjonens generalsekretær Magne Gamlemshaug datert 3.12.2013 og brev fra Magne Gamlemshaug datert 25.6.2014. Finnmarkssekretær Gunnar Brustad fortalte han hva som hadde hendt under tvangsevakueringen. Han var den første som fortalte meg at tyskerne truet med å kaste de i dårligst form over bord. Telefonsamtale med Anna Kviseth. Artikkel skrevet av Anna Kviseth i *Finnmarken lørdag*, 12. november

1994 (Her er det en trykkfeil, og etternavnet hennes er feilstavet til «Kniseth»). Hun arbeidet på Lebesby Gamle- og sykehjem etter det ble flyttet til Byneset i 1945. Betjening (deriblant bestyrer Hilda Madsen) og pasienter fortalte henne hva de hadde opplevd på «Fortuna». Anna Kviseth og Magne Gamlemshaug er begge enige om at gestapoagentene ville kaste de i dårligst form over bord, men de har oppfattet ulikt om hvor mange som skulle drepes på denne måten. Magne Gamlemshaug fortalte at de to i dårligst form skulle kastes over bord, mens Anna Kviseth i sin artikkel skrev at det gjaldt samtlige 13 som var på bærer. Det finnes også en mindre ulikhet i kildene om det var 14 eller 13 personer som ble båret. Anna Kviseth skrev at det var 13 bærer og Adolf Steen skrev at det var 14. I intervjuet med øyenvitne Gunnar Brustad julen 1994 står det ikke nevnt et spesielt tall. Gunnar Brustad forteller om at to gestapoagenter ville kaste de i dårligst form over bord i intervjuer på trykk i *Samenes Venn* datert 4. november 1984, s. 5, *Samenes Venn Julen 1994*, s. 7 og *Samenes Venn Julen 2004*, s. 10; Steen 1963, s. 202-203. Steen skriver på side 202 at et tidsvitne hadde hørt at offiserene planla å senke et gammelt krigsskip. Tidsvitnet hadde oppfattet det slik at først skulle pasienter fra gamlehjemmet bli ført om bord. Da skipet skulle bli senket, skulle «de syke og gamle» følge med ned; Brev fra Preuthun til herr minister Whist, datert Hammerfest, den 3.11.1944, Riksarkivet, Flyktning- og fangedirektoratet; *Samenes Venn Julen 1946*, s. 8. *Samenes Venn Julen 1994*, s. 6-7. *Samenes Venn Julen 2004*, s. 9-10. .

¹⁵ Hansen, Ragnar: *Avskrift av Rapport om Evakueringschefens arbeide i Tromsø i tiden oktober 1943 – 28. april 1945*, Tromsø, 1946, s. 55; Watts, 2016, s. 186-187; Wilhelm Fosnes, *Evakueringen av Finnmark og Nord-Troms høsten 1944 – planlegging og gjennomføring*. Hovedoppgave ved UiO 1974, s. 80.

¹⁶ *Hjemmefronten* datert 24. november 1944: «Massedepotereringen fra Nord-Norge». Steen, 1963, s. 204.

¹⁷ Hansen 1946, s. 15–17. Hauan 1959, s. 3-4. Christensen, Pål og Pedersen, Gunnar: *Tromsø gjennom 10 000 år – Ishavsfolk, arbeidsfolk og fintfolk 1900-1945*. Tromsø kommune, 1995, s. 553.

¹⁸ Fosnes, 1974, s. 76; Watts, 2016, s. 151-154.

¹⁹ Watts, 2016, s. 151-154 og 192; Petterson, 2008, s. 129.

²⁰ *Samenes Venn* nr. 1-2 1945, s.5: «Frå Lebesbyhjemmet».

²¹ Petterson, Arvid: *Fortiet fortid – Tragedien Norge aldri forsto. Tvangsevakuering og overvintring i Nord-Troms og Finnmark 1944-1945*. Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms. Brennelv, 2008, s. 129. *Hjemmefronten* datert 24. november 1944: «Massedepotereringen fra Nord-Norge»; Fosnes, 1974, s. 79; Lie, Jonas: *Rapport til ministerpresidenten om evakueringen av Finnmark fylke samt de 4 nordligste kommuner av Troms fylke*. Oslo, februar 1945, s. 1.

²² Fosnes, 1974, s. 79-80.

²³ Hauglid, Anders Ole, Jensen, Knut Erik og Westrheim, Harry: *Til befolkningen! Brannhøsten 1944 – gjenreisningen etterpå*. Universitetsforlaget, 1985, s. 5, 64 og 68; Watts, 2016, s. 187.

Politiske data fra 1814 til nå

«Hvilke saker/voteringer i Stortinget var kvinnestemmerettsbevegelsen (f.eks. Kvinnestemmeretts-foreningen) opptatt av i tiden før kvinner fikk lokal og nasjonal stemmerett?»

Sigmund Tveit
Seniorrådgiver, Sikt -
Kunnskapssektorens
tjenesteleverandør

Spørsmålet er hentet fra en henvendelse til «Data om det politiske system», en datatjeneste som blir levert av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør. Populært kalt Polsys, omhandler databasen det politiske liv i Norge fra 1814 og frem til vår tid. Polsys inneholder et vell av variabler om Stortinget, regjeringsskallasjoner, eller forhold rundt politikerne og er tilgjengelig for forskere og studenter.

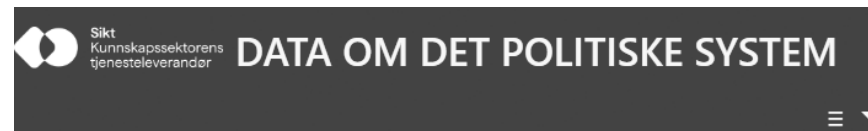
«Data om det politiske system» er et historisk arkiv som fikk sin spede begynnelse i 1965, som et initiativ innenfor rammene av Det norske valgforskningsprogrammet. Målet var å bygge opp et arkiv av biografiske opplysninger om stortingsmedlemmer og statsråder. Ved slutføringen ble arkivet overtatt av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), som var etablert i 1971. Siden har Polsys ekspandert til å bli en unik ressurs innenfor humaniora og samfunnsfag. Da NSD ble en del av Sikt i 2022, fulgte Polsys med. Gå inn på nettsiden <https://polsys.sikt.no> og du vil finne en liste over de ulike arkivene i Polsys, inkludert detaljerte variabellister:

Politikerarkivet i Polsys er bygget opp rundt menneskene i politikken, hovedsakelig stortingsrepresentanter med vara, regjeringsmedlemmer og statssekretærer. Det slenger også innom noen politiske rådgivere og en og annen visekonge. Opplysningene dreier seg om slektskapsforhold, utdanning og yrke, verv samt kommunal og fylkeskommunal aktivitet. Personvern må ivaretas, så alle opplysningene er offentlig kjent eller gitt med samtykke.

Stortingsarkivet inneholder Stortingsrelaterte data om representanter og saker. Der er også voteringsdata ned til hva hver enkelt representant har stemt i hver sak, som relevant for spørsmålet over - hvordan hver enkelt forholdt seg til kvinnelig stemmerett. Av mer perifere data kan nevnes Fraksjonsmerkadsarkivet, Dokument 8-arkivet og det litt morsomme Arkiv med sitat om kulturpolitikk.

I eksempelet hvor vi interesserer oss for voteringer i Stortinget, er det Stortingsarkivet vi skal til. Etter å ha klikket oss inn i dette arkivet, går vi videre med et klikk inn på Voteringsarkivet 1814-1940.

Regjeringsarkivet gir oss det som er verd å vite om regjeringsmedlemmer og statssekretærer: partitilhørighet, virkeperiode og så videre. Alle personer blir referert via Politikerarkivet, noe som også

View this page in English

Data om det politiske system

De følgende arkivene inneholder data om Norges politiske system. I tillegg til dokumentasjon om de ulike arkivene, databasene og datasettene, er det lagt til rette en rekke oversikter og tabeller samt muligheter (datauttak) til å søke direkte i arkivene.

Politikerarkivet

Biografisk informasjon: utdanning, yrke, politisk karriere, osv.

Storting

Inneholder data om Stortinget, slik som voteringer og fraksjonsdata fra komiteinnstillinger. I tillegg er det tilrettelagt et mindre datasett med dokument-8 forslag.

Regjering

Regjeringssidene inneholder data om samtlige norske ministerier og regjeringer i fra 1814 og frem til i dag.

Parti

Partidatabasene omfatter i all hovedsak partiprogrammer og pressemeldinger samt et tilrettelagt datasett der meningsinnholdet i programmene er prekodet.

Andre arkiv

Inneholder tidsavgrensede og avsluttede datasamlinger som kan relateres til politisk organisering i Norge.

Gå inn på nettsiden <https://polsys.sikt.no> og du vil finne en liste over de ulike arkivene. Skjermdump hentet 16.09.2024

gjelder personene i Stortingsarkivet over. I tillegg kommer utfyllende informasjon om selve regjeringene opp gjennom historien.

Partidatabasen er bygget opp omkring (1) Partidokumentarkivet (partiprogram og

pressemeldinger), (2) et arkiv om utvalgte partiers historie, samt (3) valglistene for stortingsvalg (fra 1921), fylkestingsvalg (fra 2003) og sametingsvalg (fra 1989).

Under lenken *Andre arkiv* finner vi

Akademikerarkivet, Bedriftsstyrearkivet, Organisasjons-arkivet og Embetsmannsarkivet. Ingen av disse blir lenger oppdatert, men de kan ha en viss historisk interesse.

Etter å ha studert variabelistene i det aktuelle arkivet, blir konklusjonen din gjerne at Polsys virkelig inneholder interessante data for ditt prosjekt. Neste trinn blir da en henvendelse til Sikt. Kontaktskjema finner du her: <https://sikt.no/tjenester/finn-data/polsys-data-om-det-politiske-system>.

Polys er fortsatt under utvikling, og i eksempelet med voteringer over kvinnenes stemmerett må vi ta hensyn til at Voteringsarkivet 1814-1940 ennå ikke har kvalitet til å bli innlemmet i det ordinære Voteringsarkivet, hvor voteringene er klassifisert etter sakenes tema. Løsningen i dette tilfellet ble å søke etter saker med

tegnstrengen 'kvinde' i tittelen. Den tidligste var i 1890 med «Stemmeret for Kvinder». Så gikk det slag i slag frem til 1913 hvor «Forandring i Grundlovens § 50; Stemmeret for kvinder» ble endelig vedtatt enstemmig.

Det pågår et kontinuerlig arbeid med oppdatering av data, bedring av datastrukturen, og utvikling av nettsider som gjør det enklere å søke i «Data om det politiske system» og å kombinere innholdet med andre typer data. Selvbetjent nedlasting er delvis på plass og på god vei til å bli den foretrukne løsningen for hele Polsys. Etterspørselen etter data er klart med på å avgjøre prioriteringene, og vi opplever rett som det er gode korrektiver fra dem vi betjener.

En liten ting til: Tjenesten er gratis for forskere og studenter.

De reisende i byen - en byvandring i romanifolket/taternes historie i Oslo

Den nasjonale minoriteten romanifolket/taterne har en lang historie i Oslo. Med et byvandringshefte om de reisendes historie plasserer Oslo byarkiv historien og arbeidet med arkivene aktivt i byrommet.

Johanne Bergkvist
Historiker ved Oslo byarkiv

Reisende er et semi-nomadisk folk som tradisjonelt har reist over store deler av Norge, Sverige og Finland til fots – med hest og vogn eller båt. Historisk har mange handlet med kram, solgt skrap eller arbeidet med spesialiserte omreisende yrker som hesteskjærere og dyrleger, metallarbeidere eller skorsteinsfeiere og tilbudt tjenester over store områder. Folket har en 500 år lang historie i Norden, har slektskap til romanigrupper over hele verden og snakker et språk med røtter i indisk sanskrit.

På romanispråket kalles Oslo for *Baro Fåron*, direkte oversatt Den store byen. Arkivkilder tilbake til 1600-tallet viser at reisende allerede da arbeidet og bodde i byen, eller hadde byen som base for et omreisende liv. På 1700-tallet var flere tilknyttet militæret ved Akershus festning som hesteskjærere. Til 1860 var det passtvang i Norge, og reisende måtte innom politikammeret i Kristiania for å vise reisepass.

Fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet var flere del

Oslo byarkivs hefte med byvandring i de reisendes byhistorie gir muligheter til å oppdage byen og minoritetens historie på en ny måte. Heftet har 38 stopp og flere forslag til ruter.

av den store flyttestrømmen i samfunnet der de bosatte seg i hovedstadens arbeiderforsteder. Mens noen hadde byen som base på høst- og vinterstid, med tradisjonell reising og handel på vår- og sommerstid, slo andre seg ned for

Torshøgda 13-15 med Hedmarksgata i Oslo juni 1952. Foto: Arbeidsforbøvelsens arkiv og bibliotek AAD-020489

Silje-Fredrik og Torpe-Maja hos fotografen i Klostret i 1898. Foto: Privat arkiv

Østkanten som base

Mange reisende fulgte den større flyktningstrømmen til Kristiania og arbeiderforsteder Grenland, Kampen og Vålerenga. Ekteparet Adolf Fredrik Nicolaisen og Anne Marie Jakobsen kom til byen med barna i 1898. Familien hadde hovedstaden som base for tradisjonell handel og håndverk, og reiste på Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Midt-Norge og helt opp til Nordland og tidvis i Sverige. De gikk for det meste til foto, men reiste også langs kysten med båt.

Han var kjent som Silje-Fredrik etter sine ferdigheter som kvislismaker, hun som Torpe-Maja. De ble forfedre for den reisende slekten Torpene.

Misjonen mente at det ikke fantes «stort mere ekte omstreifere i Norge enn disse folk».

I 1900 bodde de i Totengata 13 på Vålerenga med flere av de voksne barna og deres familier. I nabolaget, slik som Nordbygata 4 og Hedmarksgata 6, bodde flere slektninger. I februar 1903 skrev Morgenbladet at tre «Omstreifere» var i knivslagsmål i Totengata, som på folkemunne ble kalt Knivstikkergata. I 1905 bodde paret i Grenland 19 og Opplandsgata 7. Fattigvesenet skrev likevel at de var «Stadig omreisende».

Rasehygiene og motstand

Johan Scharffenberg fikk som lege ved Botsfengselet, tvangsarbeidsanstalten Prindsen og Oslo hospital i årene 1919-1940 gjennomslag for rasehygieniske tiltak mot reisende. Han påsto at «bastardannelsen» av reisendes «siggynerblods» og aner fra norske fattige skapte mennesker med dårlige arvelegg. Han var pådriver for steriliseringsloven fra 1934 som åpnet for tvangssterilisering av reisende fram til 1970-tallet.

50 år etter frigjøringen i 1945, 8. mai 1995, la Forsvarsforeningen med krans ved Scharffenberg-statuen utenfor Botsfengselet. Romanifolkets Landsforening ved Leif Bodin Larsen og Harald Viborg Marthinsen protesterte:

«Vi vil være til stede, snu ryggen til og flagge på halv stang. Denne markeringen er en skam for Norge og en hån mot taterne. For oss står Johan Scharffenberg som selve skrekksymbolet på undertrykkelse og forfølgelse av en hel minoritet i Norge».

Leif Bodin Larsen tok med seg kransen til «Skammens stein» på Ris kirkegård, en fellesgrav for pasienter fra Gaustad sykehus. Det ble starten på Taternes Landsforenings årlige markering 7. mai.

Minneparkering ved «Skammens stein», Ris kirkegård 7. mai 1995. Fra venstre Leif Bodin Larsen, Erik Larsen, Sidsi Østhus og Harald Viborg Marthinsen. Foto: Bernt Eide

Kai-Samuel Vigardt. Foto: Romanifolkets Landsforening. Foto: Bernt Eide

De reisende i byen

De reisende i byen

å bli bofaste. Flere familier bodde i båt langs Akerselva eller Loelva, og reiste ut langs Oslofjorden og kysten for å samle skrapmetall, og selge varer og tjenester.

For en del var veien til hovedstaden ufrivillig. Omreisende liv og passløshet ble slått hardt ned på, og gjennom 1700- og 1800-tallet straffet med tvangsarbeid på Tukthuset eller tvangsarbeidsanstalten Prinds Christians Minde. Fra slutten av 1800-tallet la den norske assimileringspolitikken en mørk skygge over folkets liv, og den private stiftelsen som hadde dette oppdraget fra staten, Norsk Misjon Blant Hjemløse, ble lagt ned først i 1989. Hatprat og diskriminering rammer fortsatt romanifolk/tatere.

Arkivene har en viktig rolle ved å dokumentere den mørke historien,

men også i å sikre representativitet i hva som dokumenteres og hvilke historier som formidles. Oslo byarkiv er Oslo kommunes arkiv, og har som visjon å være hele byens hukommelse. Byarkivet har derfor arbeidet med flere prosjekter som løfter ulike minoriteters historie fra arkivene.

I de kommunale kildene er det mange spor etter reisendes liv. De kan være omtalt som omstreifer, tater, fant eller med henvisning til statskassen, andre ganger er de omtalt på lik linje med resten av befolkningen i byen. Men offentlige arkiver kan aldri gjengi minoritetsgruppers kultur og liv på en fullstendig måte. Byarkivet har derfor samlet inn flere privatarkiv, blant annet fra Lise og Ludvig Karlsen, Kai-Samuel Vigardt og Romanifolkets Riksforbund, i

Tora Amalie Toresen Jensen med barn og barnebarn i arbeiderboligene Arctanderbrakkene i Stavangergata 9 på Sagene. Ektemannen Andreas Nikolaisen var av slektene Bodin og Selling. Foto: Byarkivets dokumentasjonsprosjekt Foto på vandring A-70269.

tillegg til over tusen foto etter romanifolk gjennom prosjektet «Foto på vandring». Byarkivet har også gitt ut heftet «Duri drom. Romanifolkets historie» til skolen.

Heftet *De reisende i byen - En byvandring i romanifolket/taternes historie i Oslo* er produsert i samarbeid med reisende samarbeidspartnere som slektsforsker Kai-Samuel Vigardt og Nora Pettersen fra Tater-Millas venner. Et viktig prinsipp er at de det gjelder, er med på formidlingen av sin egen historie. Heftet inneholder 38 stopp, der du kan velge noen i ett område eller følge en tematisk rute på kartet.

Byarkivet har god erfaring med formidlingen av reisendes historie, det å skape møteplasser for reisende, og mellom reisende og ulike fagmiljøer. Historikere som Anne Minken og Arnvid Lillehammer har arbeidet med romanifolkets historie, og vært viktige bidragsyttere på seminarer i forkant. Prosjektet er støttet av den kollektive oppreisningen til romanifolket/tatere forvaltet av Kulturdirektoratet.

Heftet kan bestilles fra Oslo byarkiv: bestilling.byarkivet@kul.oslo.kommune.no.

God tur!

Minneord om Astrid Wale (1958 - 2024)

Det er vondt å miste ei venninne. Tirsdag 10. september døde Astrid Wale, etter en tids sykeleie.

Hilde Gunn Slottemo

Astrid har lenge vært en av mine gode venner, etter at vi ble kjent i studietida i Trondheim tidlig på 1990-tallet. Da var vi begge med på det store Mo i Rana-prosjektet som Håkon With Andersen og Per Maurseth ledet. Der skrev Astrid sin hovedfagsoppgave om produksjon og salg av skipsprofiler på Norsk Jernverk i årene 1959-77. I løpet av studietida ble vi godt kjent, og gjennom årene har vi hatt mye kontakt, delt mange opplevelser og hatt en rekke fine stunder.

Så ja, det er vondt å miste ei venninne. Det er enda vondere når den som dør også har vært en god kollega. Da blir hele hverdagen så forandret.

Mange ansatte på Fakultet for lærerutdanning, kunst- og kulturfag på Nord universitet vil savne Astrid. Det gjaldt særlig oss som var ansatt på samfunnsfagsseksjonen, som arbeidet sammen med henne til daglig. Men også de som samarbeidet med henne i forskningsgrupper eller hadde henne som kollega ellers, vil merke tomrommet. Hun var en kunnskapsrik, samarbeidsvillig og hyggelig kollega.

Da hun kom til Nord universitet i 2015 hadde hun med seg en bred faglig ballast,

hovedsakelig innenfor teknologi- og kunnskapshistorie. Hun hadde doktorgrad fra NTNU om lokale elektrisitetssystemer i Trondheim i årene 1877-1900 (2004). I tillegg hadde hun lang forskererfaring fra en rekke ulike prosjekter, enten alene eller sammen med andre: Hun har skrevet om Den allmennvitenskapelige høyskolen i Trondheim (1997), om Trondheim energiverk (sammen med Stig Kvaal) (2000) og om Norges geologiske undersøkelser (sammen med Anne Kristine Børresen) (2008) – for å nevne noen av dem.

I tillegg hadde Astrid et større lokalhistorisk arbeid bak seg, Orkdals historie fra 2013, da hun begynte på Nord universitet. På Nord ble hun engasjert for å skrive Inderøy kommunes historie i to bind (utgitt 2018 og 2020). Slik fikk hun en fot innenfor på lærerutdanninga på universitetet, der hun senere ble fast ansatt som førsteamanuensis.

Astrid var nerdete i aller beste forstand av ordet. Når hun interesserte seg for noe, så gikk hun inn for å skaffe seg grundig kunnskap om det. Hun boret og boret, til hun hadde en dyp og detaljert forståelse av emnet.

Slik var hun som fagperson, om de temaene hun jobbet med som historiker. Slik var hun også når det gjaldt hennes fritidsinteresser. Det var særlig tydelig

når det gjaldt båter og båtliv. Hun padlet kajakk, hun var med som mannskap på en åfjorbåt og hun var engasjert medlem av båtforeningen Kystlaget Trondhjem, der hun blant annet jobbet med fartøyvern.

Men i tillegg til nerdekunnskap og evnen til inderlig dedikasjon, hadde Astrid også anlegg for overblikk og breddekunnskap. Hun hadde mange interesser og var bredt belest. Det merket vi godt, alle vi som hadde gleden av å ha henne som kollega. Både i faglige og politiske diskusjoner øste hun fra sine kunnskaper i historie, filosofi og arkitektur, samt fra sin praktiske erfaring fra arbeidet som elektriker, fra en rekke private byggeprosjekter og fra sin mangfoldige politiske virksomhet.

Kunnskapen delte hun gjerne med oss som samarbeidet med henne, enten det var på samfunnsfagsseksjonen, i en av forskningsgruppene hun deltok i eller som kollega rundt kantinebordet og i kaffepauser. Og hun gjorde det på ujålete måter, med beina trygt plantet på bakken.

Jeg tror det var i en spisepause høsten 2023 at vi satt samlet en gjeng kolleger og snakket om framtida, om det å ta vare på livet, på venner og familie, om alt vi fortsatt hadde å glede oss til og over. Bare noen uker etterpå ble Astrid alvorlig syk, og i januar 2024 fikk hun den livstruende kreftdiagnosen.

Få sier det så vakkert som Hans Børli i diktet «Junikveld»: «Å, flytt deg nærmere inn til meg her på kjøkkenrammen! Den er så svinrende kort den stund vi mennesker er sammen». Tida sammen med Astrid på kjøkkenrammen ble så alt for kort.

Takk, Astrid, for mange års vennskap og for godt kollegaforhold. Takk for gode

Astrid Wale.

samtaler, interessante diskusjoner, for hyggelige treff, for fjellturer og fester, for berikende stunder hjemme hos hverandre og på jobb. Du har vært en viktig person for alle dine kolleger og venner.

Våre varmeste tanker går til Per Kristian, som har mistet sin kjære venn og livsledsager gjennom mange år, og til den øvrige familien.

På vegne av venner og kolleger ved Nord universitet,

Hilde Gunn Slottemo

Arkivverket - hvordan kan vi hjelpe deg?

Lurer du på hvordan du kan komme i kontakt med Arkivverket når du trenger veiledning eller tilgang til arkiver? Målet med denne artikkelen er å informere om våre tjenester til dem som ønsker å bruke våre arkiver.

Astrid Elisabeth Eriksen og
Sigrid Jostad
Arkivverket

Våre nettressurser

Det er viktig å være klar over at Arkivverket benytter tre ulike nettstedet:

- På www.arkivverket.no finner du veiledninger for arkivbruk, informasjon om lesesaler og kontaktskjema for spørsmål, innsyn og kopibestillinger ut fra presis arkivreferanse. Nettsiden er søkbar, så vi anbefaler å bruke søkefunksjonen øverst til venstre på velkomstsiden i stedet for å trykke seg rundt. Vi har samlet informasjon som er nyttig for forskere på en egen side: <https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/forskere-og-studenter>

- På www.digitalarkivet.no finner du alt Arkivverket har publisert av relevante og spennende arkiver. Vi jobber aktivt for økt digital tilgang gjennom å publisere og tilgjengeliggjøre flere arkiver kontinuerlig, andelen digitaliserte arkiver utgjør 3-4 %. Du kan også søke

om at vi publiserer ulike arkiver via tjenesten "Digital tilgjengeliggjøring på forespørsel", som du finner informasjon om på arkivverket.no.

- På www.arkivportalen.no kan du søke etter arkivene våre. Om lag 99 % av arkivene våre er registrert. Du finner ikke selve innholdet her. Dette er kataloger med lister over arkiver, ofte også esker og protokoller og beskrivelse av innhold. Selve innholdet må undersøkes i enten Digitalarkivet eller på lesesalene våre.

Vi jobber kontinuerlig med å forbedre nettressursene våre.

Veiledningstelefon

For å benytte våre nettressurser må man sette seg inn i bruken av dem. For mange er dette en bøy, og selv med alle disse hjelpemidlene vet vi at mange har behov for å snakke med en arkivar hos oss.

Vi tilbyr veiledning på telefon mandag til torsdag 10-14, på telefonnummer 480 55 666. Veiledningstelefonen er landsdekkende, og bemannes av saksbehandlere med god kompetanse om arkivmaterialet i vår bestand.

Her vil du kunne få hjelp til spørsmålene du har om bruk av arkiver fra

både regional og sentral statsforvaltning, i tillegg til privatarkiv. I de tilfellene du har spørsmål som ikke kan besvares umiddelbart, vil du få hjelp til å bruke riktig skjema på nettsiden eller henvises til den lesesalen som kan ha arkiver med opplysningene du etterspør.

Saksbehandling

Du kan henvende deg til Arkivverket og be om opplysninger fra arkivene. Vi har utarbeidet en serviceerklæring som beskriver hva du kan forvente av oss. Du må selv undersøke arkiver som ikke er adgangsbegrenset, men vi kan hjelpe deg med å finne ut hvilke arkiver som kan brukes. Du finner alle våre henvendelseskjema på arkivverket.no, bruk gjerne søkefunksjonen. Skulle du trenge hjelp til å finne frem der, er det bare å ringe oss.

Lesesalene – utvidet tilgang

Lesesalene våre har faste åpningstider, de er bemannet av arkivfaglig personale og er åpne for alle.

Arkivverket ønsker å tilby fleksible og tilpassede tjenester til våre brukere. Vi har derfor lansert tjenesten "utvidet tilgang til lesesal". Tilbudet er ment å møte brukeres behov for å gjennomgå større mengder arkiver over lengre tid enn den ordinære åpningstiden åpner for.

Som profesjonelle arkivbrukere selv vet vi utmerket godt at man ikke alltid kan vite hvor arkivundersøkelsene vil føre på forhånd. Vi har likevel et krav om å bestille arkiver på forhånd dersom man har fått innvilget utvidet tilgang på lesesalen, slik at vi kan sørge for at vi har

og finner fram arkivmaterialet i forkant av besøket. Vi ønsker at lesesalsgjester kommer mest mulig forberedt. Er du usikker på hvilke arkiver du kan begynne undersøkelser i for å finne relevant informasjon, er det mulig å ta kontakt med veiledningstelefonen eller be om veiledning via våre skjema.

Kravet til forhåndsbestilling betyr ikke at det er utelukket å finne fram ytterligere arkivmateriale under lesesalsbesøket, dersom nyoppståtte og uforutsette behov for materiale oppstår underveis. Vi ønsker å være behjelpelige, og løse eventuelle behov underveis når de oppstår, i den grad vi har anledning til det.

Når vi har gjester på lesesal utenom den ordinære åpningstiden, får de selskap av hardtarbeidende arkivfaglig personale som holder på med sitt, men vi er selvfølgelig tilgjengelig for dialog.

Stadig utforskning

Avslutningsvis kan vi presisere at det er en del spørsmål og problemstillinger brukerne selv må finne ut av gjennom bruk av arkivene våre. Vår oppgave er å ta imot og veilede slik at dere får gjort de avklaringene og arkivundersøkelsene dere trenger. Bak både nye digitale tjenester, og de gamle analoge tjenestene vi viderefører, står det arkivarer med god arkivfaglig og historisk kompetanse.

«Det nye Universitetsbibliotek»

Arthur Tennøe
Seksjonsleder, Nasjonalbiblioteket

«Det nye Universitetsbibliotek» er påskrifta på ein papirlapp på dette glassnegativet i fotoarkivet etter Narve Skarpmoen (1868-1930). Skarpmoen var ein sentral fotograf i Kristiania på byrjinga av 1900-talet. Motivkrinsen var mellom anna frå bymiljøet, arbeidslivet, idrettsarrangement og aktuelle hendingar. I denne perioden fekk fotografiet viktigare rolle i formidlinga av nyhende i aviser og andre publikasjonar. Skarpmoen tok del i denne utviklinga og er mellom anna kjend for eit brannfoto frå Kongens gate, publisert i 1904.

Dette er nokre år seinare. Motivet er den nye bygninga til Universitetsbiblioteket som var bygd i Observatoriehaven. Fotografen har tatt oppstilling på det som tidlegare heitte «Lapsetorvet», men som i dag har det offisielle namnet Solli plass. Sikttilina er mot hjørnet Observatoriegata/ Drammensvegen. Adressa var tidlegare Drammensvegen 42, i dag er dette siste adresse i Henrik Ibsens gate, nr. 110. Slik blir bygninga presentert med sine to monumentale gatevendende fasadar i Drammensgranitt, slik den ser ut for alle dei dagleg forbipasserande, til dømes på trikken i dei ulike trikkelinene vi ser i den brusteinsbelagte plassen i forgrunnen. Kring dette ser vi Universitetets første bygning Observatoriet frå 1833 til venstre, og til høgre ligg Sverre-gården.

Vi ser også eit gruppebilde i forkant av bygninga: 6 arbeidsfolk på ei rekke, fem yngre personar spredt til høgre og ein breibeint person i sikttilina i forkant. Til venstre for desse: hest og vogn lasta med kasser. Det gjer at vi kan tidfeste fotografiet til november 1913. Då pågjekk det eit storstilt flyttestorprosjekt av Universitetsbibliotekets samling. Biblioteket hadde på denne tida eksistert i om lag hundre år. Det gamle Domus Bibliotheca på Karl Johan frå 1852 var konstruert for 250.000 bind. Det var utnytta til det dobbelte og var no for lite. «Bibliotheket har kostet lidt over 1 Million, det vil sige kr. 0.65 pr. Bind eller kr. Meter, medens de moderne Bibliotheker hidtil kostede Kr 1.02 pr. Bind» kunne ein lese i omtalen av det nye bygget i Bergens Aftenblad 31.oktober. I overkant av ein million bind vart flytta inn denne hausten. Flyttinga vart utført av Kristiania Viserguttkontor og bibliotekets egne folk, dagleg om lag 140 kasser på 120 kilo kvar. Til venstre ser vi ei rampe for inntransport av kassene.

Slik gjev dette fotografiet oss eit heilt konkret ledd i utviklinga av infrastrukturen for lagring og tilgang til informasjon og kunnskap i Noreg. Dette bygget vart etterkvart eit reindyrka nasjonalbibliotek, utvida med underjordiske magasin. Nasjonalbiblioteksanlegget i Rana vart skapt for langtidsbevaring og digitalisering av den stadig aukande mediemengda, alt frå bind til byte. Deriblant Skarpmoens negativplate frå 1913 med bildet av «Det nye Universitetsbibliotek».

Det nye Universitetsbibliotek. Narve Skarpmoen. 1913. Glassnegativ. 18x24cm. Nasjonalbiblioteket.

Quiz fra HIFO Trøndelag

Slik som Landsloven blir quizzen fra HIFO Trøndelag presentert som forskjellige bolker, fra hvert respektive medlem av styret.

SPØRSMÅL:

Truls Haugen Sletvold, Terje Breigutu Mosseng, Per-Olav Broback Rasch, (for øyeblikket på ferie i Vardøhus), Ragnhild Hegland og Magne Brekke Rabben
Styremedlemmer av HIFO Trøndelag

Truls-bolken

1. I hvilken måned og på hvilken dato begynte den andre verdenskrigen i 1939?
2. Den lengstregjerende monarken i landets historie døde i september 2022, hvem var dette og hvilket land tilhørte denne monarken?
3. I år feirer vi Magnus Lagabøtes landslov med pomp og prakt. Hva heter den første bolken av landsloven?
4. De fleste har hørt om navnestriden som preget Trondheim fra 1925-1930, som del av fornorskningen av bynavn rundt om i Norge. Men hvilken by i Norge het Fredriksvern før 1930?
5. Vi slipper ikke Trondheimstemaet helt ennå. Hvem var det som skrev den ironiske patriotsangen «Hjemve – Trondhjem Trondhjem, at æ reist ifra dæ», og hvem var hans enda mer kjente far?
6. Mens vi er inne på temaet bynavn. Hovedstaden i Kazakhstan het Astana frem til nokså nylig, hva heter den nå?

Terje-bolken

7. Ved siden av landsloven, hvilket eldre rettshistorisk jubileum markeres i år?
8. Hvilken kjent trøndersk industribedrift ble grunnlagt i 1856?

Per-Olav-bolken

9. Vardøhus er verdens nordligste festningsverk, men stedet er også kjent for Norges første observatorium av sitt slag. Hvilket observatorium ble bygd her i 1768?
10. I hvilken anledning dro en liten delegasjon med internasjonale vitenskapsmenn på ekspedisjon til Vardøhus i 1767?
11. Under samme ekspedisjon oppdaget delegasjonen en sammenheng mellom sitt eget språk og det samiske språket. Hvilket språk var det?

Ragnhild-bolken

12. Hvilket Trondheimsbygg, tegnet av Henning Larsen og bygget i 1978, er inspirert av både trøndersk vær, arabiske basarer og europeiske gallerier?
13. Når tok bokbilen fra Trondheim Hovedbibliotek sin første kjøretur?

14. Fløttardag, eller faredag, var i det gamle bondesamfunnet dagen da tjenestefolk og gårdsarbeidere tradisjonelt flyttet på seg og byttet arbeidsplass. Hvilke to dager i året var det lovfesta at dette skulle skje?

Magne-bolken

15. Når ble det tillatt å sykle på fortauet i Norge?
16. Denne psykiatriske institusjonen for særlig farlige mannlige pasienter åpnet i 1923 og ble vedtatt nedlagt av Stortinget i 1982, etter massiv kritikk av inhumane behandlingsforhold. Hvilken institusjon skal vi fram til?
17. Dagens rådhus i Trondheim, fra 1895-1896, ble opprinnelig bygget for å huse en utdanningsinstitusjon. Hvilken?

Sarah Bernhardt and Christine Nilsson av Jules Leblanc Stewart, 1883

SVAR:

1. 1. September. (1 poeng for hver)
2. Elisabeth II, England. (1 poeng for hver)
3. Tingferdsbolken.
4. Stavrn.
5. Odd Nansen. Hans far var selvsagt: Fridtjof Nansen. (1 poeng for hver)
6. Nursultan.
7. Innføringa av kristenretten på Møster i 1024.
8. EC Dahls Bryggeri.
9. Astronomisk observatorium.
10. For å observere Venuspassasjen.
11. Ungarsk.
12. NTNØ Campus Dragvoll.
13. 1. mars 1948. (korrekt årstall holder i lange baner)
14. 14. april og 14. oktober. (ett poeng for hver)
15. 21. april 1978 (korrekt årstall holder i lange baner)
16. Reitgjerdet
17. Trondhjems Tekniske Lærestat. Fremdeles historie. Hvilke sju andre fylker grensa tidligere Oppland fylke til?

Historikeren søker gode tekster!

Historikeren er drevet på dugnad og lever av gode tekster fra villige medlemmer og andre bidragsyttere. Ved å skrive i *Historikeren* bidrar man ikke bare til det kollegiale felleskapet, men man har også muligheten til å kommunisere direkte til profesjonshistorikere, historielærere og andre historikere i Norge.

Vi er spesielt interessert i bokomtaler og anmeldelser, tekster om hva som skjer i lokallagene og seniors perspektiv. «Seniors perspektiv» har vært en gjenganger i mange år i *Historikeren*. Det er en ypperlig anledning til å hedre en god kollega, en skattet veileder eller en framifrå historiker på annen måte. Er du usikker på om din tekst kan publiseres i *Historikeren*? Ta kontakt på historikeren@hifo.no. Vi tar også i mot ferdige tekster til samme adresse.

Styremedlemmer

Leder: Peter Hatlebakk,
e-post: Peter.Hatlebakk@uib.no
Kasserer: Per Kristian Sebak,
e-post: per.sebak@sjofartsmuseum.no
Magnus Brynildsrud Andersson, tlf. 993 59 333,
e-post: mand@norceresearch.no
Redaktør i medlemsbladet *Historikeren*:
Eli Morken Farstad,
e-post: historikeren@hifo.no
Andreas Bagås Lien (Skole-HIFO),
e-post: andreas.lien@osloskolen.no
Per Kristian Sebak,
e-post: per.sebak@sjofartsmuseum.no
Hege Roll-Hansen,
e-post: hege.roll-hansen@usn.no
Hanne Østhus,
e-post: hanne.osthus@iakh.uio.no
Ulrike Spring, tlf. 416 86 300,
e-post: ulrike.spring@iakh.uio.no

Varamedlemmer

Vetle Lars Wisløff Sandring,
e-post: vetle.l.sandring@uit.no
Oda Brunsell Harsvik,
e-post: odakarinh@gmail.com
Harald Endre Tafjord,
e-post: harald.endre.tafjord@hivolda.no
Geir Ove Halvorsen (Skole-HIFO),
e-post: geir.halvorsen@osloskolen.no

HIFO-sekretariatet

Organisasjons- og økonomisekretær: Håvard Stensletten Eik,
e-post: post@hifo.no
For økonomirelaterte henvendelser:
faktura@hifo.no

Lokallagsrepresentanter

Agder: Thea Eriksen,
e-post: te@arkivet.no
Bergen: William Sem Fure,
e-post: william.sem.fure@gmail.com
Bodø: Fredrik Lie,
e-post: fredriklie@gmail.com
Nordvestlandet:
e-post: post@hifo.no
Rogaland: Fredrik Hestholm,
e-post: fredhest@gmail.com
Sogn og Fjordane: Pål Berg Svenningsen,
e-post: pbsv@hvl.no
Tromsø: Magnus Brynildsrud Andersson,
e-post: mand@norceresearch.no
Trøndelag: Per-Olav Broback Rasch,
e-post: per-olav.rasch@ntnu.no (THS)
Vestfold: Nina Sølversen,
e-post: ninasoelversen@gmail.com
Østlandet: Nora Birkeland,
e-post: nora.birkeland@iahk.uio.no

Redaksjonen

Redaktør: Eli Morken Farstad,
e-post: historikeren@hifo.no
Redaksjonsmedlemmer: Åmund Bækken Blakar,
Oda Karin Brunsell Harsvik, Andreas Eliassen,
Grini, Mari Sundbye Forberg, Vera Fiveland,
Magne Klasson og Truls Haugen Sletvold

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse:
post@hifo.no
Kontingent 550 kr per år, for masterstudenter
300. Abonnement på *Historikeren* koster 300
kr per år.

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for arkeologi, historie, kultur-
og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen
Postboks 7805
5020 Bergen

